

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 5, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı | Volume 5, Special Issue: Turkish-Greek Relations, 30 Ağustos/30 August 2021

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 03.06.2021

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 13.07.2021

DOI: 10.30692/sisad.947637

1929 DÜNYA EKONOMİK BUHRANI SONRASINDA TÜRK-YUNAN EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŐİMİ (1929-1939)

The Historical Development of Turkish-Greek Economic Relations After The 1929 World Economic Crisis (1929-1939)

Feyza KURNAZ ŞAHİN

Doç. Dr.

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-4858-1639

fsahin@aku.edu.tr

Atf/Citation: Feyza Kurnaz Şahin (2021), “1929 Dünya Ekonomik Buhranı Sonrasında Türk-Yunan Ekonomik İlişkilerinin Tarihsel Geliřimi (1929-1939)”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı*, C. 5, 30 Ağustos 2021, s. 55-90.

Öz: Çalışmanın amacı 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında Türk-Yunan ekonomik ilişkileri bağlamında ticaret ve kliring anlaşmalarının tarihsel gelişimini ortaya koymak olarak tanımlanır. Bu meyanda araştırmada iki ülkenin iktisadi kalkınmalarını sağlamak amacıyla ticari alanda yaptıkları antlaşmalar, yasal düzenlemeler ve alınan sonuçlar değerlendirildi. Keza Türk-Yunan ekonomik ilişkilerine yönelik her iki tarafın kamuoyunun tutumuna ilişkin kanıtlar da ortaya konuldu.

Türk-Yunan ilişkileri Lozan Barış Antlaşması sonrası etabli (yerleşikler) sorunu ve Patrikane meselesi nedeniyle 1923-1928 yılları arasında gerilimli bir dönem geçirdi. Ancak uluslararası alanda yaşanan gelişmeler iki ülke arasında mevcut meselelerin çözümünü ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesini zorunlu kıldı. Bu bağlamda 1928’den itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler yumuşamaya başladı. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı iki ülkenin ekonomik olarak da birbirine yakınlaşmasını sağladı. Zira Ege’nin iki yakası da ekonomilerini düzeltmek için silahlanmak yerine üretime ağırlık vermeleri gerektiğinin farkındaydı. Bu sebeple taraflar 30 Ekim 1930’dan itibaren Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması, Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol ve ticari ilişkileri geliştirmek için İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması imzaladı. Bu antlaşmalar sayesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler ekonomik sahada da önemli bir ivme kazandı.

Araştırmada Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivindeki belgeler ve döneme ait süreli yayınlar esas alındı.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, ticaret, kliring.

Abstract: The purpose of the study was defined as to present the historical development of the trade and clearing agreements in the context of Turkish- Greek economic relations after the 1929 World Economic Crisis. In this respect, the agreements and legal regulations that the two countries made in the trading area in order to ensure their

financial developments and the obtained results were evaluated in the research. Likewise, evidences related to the attitude of the public opinion of both sides towards the Turkish- Greek economic relations were also presented.

The Turkish- Greek relations went through a tense period between the years 1923-1928 due to the etabli problem and Patriarchate problem after the Lausanne Peace Treaty. However, the developments in the international arena necessitated the resolution of the existing issues and improvement of the political relations between the two countries. In this sense, the relations between two countries began to moderate from 1928. The 1929 World Economic Crisis also enabled the convergence of these two countries economically because both sides of the Aegean Sea were aware that they had to concentrate on production instead of armament for improving their economies. For this reason, the sides signed “Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması” (The Friendship, Neutrality, Agreement and Arbitration Treaty), “Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol” (The Protocol Related With Limitation of The Naval Forces), and “İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması” (Residence, Trade and Sailing Agreement”) in order to develop economic relations starting from 30 October 1930. Due to these agreements, the Turkish- Greek relations gained critical momentum also in economic area.

This research was based on the Republic Archive documents of the State Archives Department of the Presidency and the periodicals of the time.

Keywords: Turkey, Greece, 1929 World Economic Crisis, trade, clearing.

GİRİŞ

Mustafa Kemal önderliğindeki Türk ordusunun Anadolu’daki Yunan askeri gücünü ağır bir bozguna uğratması Megali İdea’yı ve Yunan yayılmacılığını söndürmüştü (Clogg, 1997: 125; Hatipoğlu, 1988: 147; Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, 1975: 11; Tağmat, 2014: 103). Bu gelişmelerin ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Türk-Yunan ilişkilerini önemli ölçüde şekillendirdi. Antlaşma uluslararası alanda Türkiye’nin bağımsızlığını sağladı. Yunanistan ise Megali İdea çerçevesinde oluşturduğu dış politikasından vazgeçti. Bu tarihten sonra iki ülke Lozan sonrası meselelerini çözmek üzere masaya oturdu. 1923-1928 sürecinde iki ülkenin ilişkileri gerilimli bir karaktere sahipti. Zira iki ülke arasında etabli (yerleşikler) sorunu, Patrikane meselesi çözülmesi gereken sorunlardandı. Mevcut sorunları çözmek üzere 21 Haziran 1925’te Ankara Antlaşması ve bilahare 1 Aralık 1926’da ise Atina Antlaşması imzalandı (Soysal, 1983: 391; Tosun, 2002: 132-133; Bilgiç, 2015: 13-14; Sarıkoyuncu Değerli, 2006: 243). 1926 Antlaşmasından sonra iki ülke arasındaki ilişkiler sertleşti ve denizlerde karşılıklı bir silahlanma mücadelesi başladı. Ancak bu tutum 1928’de değişecekti (Oran, 1991, s.82).

Türkiye, Lozan Antlaşması’ndan kalan sorunlarını 1928’den itibaren büyük oranda çözmesi nedeniyle bölgesinde barışçı bir dış politika izledi. Bu bağlamda Balkanlar’da da etkili olmaya başladı. Yunanistan da aynı dönemlerde dış politikasını değiştirdi. Venizelos, Ağustos 1928’de seçimleri kazanarak tek başına hükümet kurma yetkisini kazanmıştı. İktidara gelen Venizelos barışçı ve statükocu bir anlayışla sorunları çözmeye yolunu benimsedi (Bilge, 2000, s. 161; Clogg, 1997, s.134-135; Oran, 1991, s.82-83). İki ülkenin yakınlaşmasında İtalya’nın yayılmacı siyaseti etkiliydi. Zira bu tehdit iki devleti Balkan Paketi ve Balkan Antantı içinde yakınlaşmaya itti (Ülman, 1988, s.13). Bulgaristan’ın revizyonist tutumu da iki ülkenin yakınlaşmasında etkili oldu. Bulgaristan, Makedonya ve Batı Trakya meselelerini gündeme getirince Yunanistan, Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirme çabası içerisine girdi (Gökçen, 2002, s.148).

Bu arada İtalya, Türkiye ve Yunanistan ile yakınlaşarak Balkanlar’da nüfuzunu artırmak istiyordu (Kalelioğlu, 2009, s.103). Bu kapsamda Türkiye-İtalya ile 1928’de bir anlaşma yaptı. Türk-İtalyan Antlaşması Yunanistan’ı harekete geçirdi. İtalya ile Yunanistan da 23 Eylül 1928 tarihinde Türk-İtalyan Anlaşması’na benzer bir anlaşma imzaladı. Bu süreç Türkiye ile Yunanistan’ı birbirine yaklaştırdı. Venizelos ve Mustafa Kemal Paşa, ilişkilerin geliştirilmesi için karşılıklı adımlar attı. Venizelos, İsmet Paşa’ya 30 Ağustos 1928’de bir mektup göndererek Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözümünde samimi olduklarını dile getirdi. Bunun üzerine İsmet Paşa’nın 27 Eylül’de gönderdiği cevabi mektupta Venizelos’un göndermiş olduğu

mektubun Türk-Yunan ilişkilerinde samimi bir dostluk dönemini başlatacağını bildirdi. Venizelos, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi ile ilgili görüşlerini Ekim 1929'da Topolcanky'e giderken Prag'da Çekoslovakya Dışişleri Bakanı Edvard Beneş ile gerçekleştirdiği akşam yemeği sırasında Türkiye'nin Prag Maslahatgüzarı'na da bildirmişti. Venizelos bu görüşmesinde Yunanistan ve Türkiye'nin pek mühim meseleleri olmasına rağmen bunları daima sulh fikriyle halletmeye gayret ettiğini, Türkiye'nin hakiki sulh zihniyeti ile samimi bir şekilde çalıştığına inandığını ifade etti. Venizelos mübadeleden kaynaklı ihtilafa da değinerek yüzlerce kişiyi ilgilendiren iktisadi işler ve nihayet para meselesi olduğundan sorunun halledilemediğini, mevcut ihtilafın yegane çaresinin hakeme müracaat etmek olduğunu dile getirdi. Türkiye'nin tekliflerini de pek samimi olarak tetkik ettiklerini, mutlaka bir uzlaşma zemininin bulunması gerektiğini, iki ülkenin anlaşması akabinde iki memleketin yaklaşmasını sağlamak için Ankara'ya gideceğini söyledi. Venizelos konuşmasının devamında *“hala bu teferruatı halledemediğimizden birbirimize fazla yaklaşmamış olmamız dünya siyasetinde bizi amoindir ediyor [gücü azaltıyor], yaklaşmamızla Avrupa'da kendimize daha mühim bir mevki edineceğimize şüphe yoktur”* ifadelerini kullandı (BCA, 30.10.0.0/254.711.27, Dosya ek 433, 19.10.1929).

Türk-Yunan yakınlaşmasına paralel olarak Türkiye, Yunanistan'ın kuruluşunun 100. Yılı kapsamında yapılan merasimlere resmi olarak iştirak etti. Zira Yunanistan'ın kuruluş yıldönümü olan 25 Mart'ta yapılan merasimlere daha önceki yıllarda Türk elçiliğince iştirak edilmiyordu. Sadece elçilik binasına bayrak asılarak gün kutlanıyordu. Devletin kuruluşunun 100. Yıldönümü olan 1930 senesinde Türkiye merasimlere katılma kararı aldı. Yunanistan'daki Türk elçiliğine bu yönde bir talimat verildi. Yunanistan ile takip edilen olumlu ilişkilerin bir gereği olarak kutlamalara katılmanın uygun olacağı, Türkiye için bu günün artık yalnız tarihi bir mana ifade eden eski bir hadise olduğu vurgulandı. Dolayısıyla Türk elçiliğinin diğer devletlerin Atina'daki temsilcilerinden ayrı kalmaması uygun görüldü. Bu politika gereğince Hariciye Vekaleti, elçiliğe şu talimatı gönderdi;

“Kendisiyle dost geçinmek siyasetini takip etmekte olduğumuz Yunanistan'ın bizce ancak bir vakayi tarihiye kıymetini haiz olan istiklal bayramına iştirak etmemek politikamızın bu günkü cereyan ve temayülâti ile kabili telif değildir. Binaenaliye gerek Elçimiz ile Sefaret erkânının gerek icap ediyorsa Konsoloslarımızın bayrak keşidesinden maada merasimde hazır bulunmaları muvafıktır. Ancak Türkiye'ye karşı mukabeleden dostluk hissiyatı beslemekte olduğu teminatını vermekten hali kalmayan Atina Hükümeti'nin işbu merasim ve tezahurata Türkiye ve Türkler aleyhine matuf her hangi bir nümayişin mahiyeti verilmesine müsaade etmeyeceği kanaatında bulunduğumuzu evvel emirde Yunan Hariciye Nazırına ifade ile iki devlet münasebetlerinin islah ve tanzimine çalıştığımız şu sırada vukuu takdirinde efkârı umumiyemizi bihakkin ve ehemmiyetli bir surette rencide edeceğine şüphe olmayan gayri dostane tezahuratın önüne geçilmesi temin edilmelidir” (BCA, 30.10.0.0/254.712.11, 24.04.1930).

Bu talimat üzerine Türk Elçisi Mehmet Enis (Akaygen), Yunan Dışişleri Bakanıyla bir görüşme yaptı. Türkiye'nin niyetini uygun bir lisanla açıkladı. Mösyö Mihalakopulos şenlikler esnasında Türkiye'nin milli hislerini rencide edecek nümayişler olmayacağı hakkında Türk elçisine teminat verdi. Ayrıca Türkiye'nin merasime katılmasından dolayı duyulduğunu ifade ederek şükranlarını bildirdi. Mehmet Enis Bey'in Dışişlerine gönderdiği rapora göre, merasim tarihi olan 25 Mart'ta kilisede yapılan dini törende Yunan Başbakanı Türk elçisini içtenlikle selamladı. Türkiye hükümetinin bu hareketinin iki memleket arasında tesis edilmekte olan dostluk münasebetlerini güçlendirmeye fayda sağlayacağını ve kendisinin bundan çok memnuniyet duyduğunu belirtti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne teşekkür etti. Elçilikten gönderilen bilgiye göre her yıl bu kutlamalar sırasında oldukça coşkulu bir lisan kullanan Atina basını bu sene büyük bir itidal içindeydi. Türkiye'nin merasime katılma kararı dostane bulunarak övüldü (BCA, 30.10.0.0/254.712.11, 24.04.1930).

Atina ile Ankara arasındaki yakınlaşmanın ardından 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Sözleşmesi ile nüfus mübadelesinden kaynaklı sorunlar çözüme ulaştırıldı. Zira 1930'larda iki devlet de İtalya'nın kendilerine tehdit oluşturduğu kanısındaydı. İngiltere ise Türk ve Yunan işbirliğini destekledi. Bu dönemde mübadeleden kaynaklı süregelen önemli sorunların antlaşmalar yoluyla çözüme ulaşması ilişkilerin olumlu bir şekilde seyretmesini beraberinde getirdi ve Balkan Antantına giden süreç hızlandı (Gürel, 2018, s.16-17).

Mübadele ile ilgili sorunların çözülmesiyle diğer alanlarla ilgili anlaşmalar hız kazandı. Venizelos'un Ankara'ya ziyareti sırasında birçok konuyu içeren yeni bir anlaşma imzalandı. 30 Ekim 1930 tarihli anlaşma Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Anlaşması niteliğindedir. Bu anlaşmada aynı zamanda Deniz kuvvetlerinin sınırlandırılmasına yönelik bir protokol de imzalandı (BCA, 30.18.1.2/15.80.14, 22.12.1930). Çünkü iki ülke de 1929 Dünya Ekonomik Buhranından olumsuz etkilenmişti. Bu sebeple silahlanmaya ayıracakları kaynakları üretime harcamayı planladılar. Öte yandan aynı tarihte İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmaları da imzalandı. Bilahare 1933'te iki ülke Samimi Antlaşma'ya imza attı. Bulgaristan ve İtalya'nın yayımlacı siyasetine karşın 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nın imzalanmasıyla iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler gelişti (Fırat, 2016, s.344-351). Öyle anlaşılıyor ki bu dönemde Türkiye ve Yunanistan Akdeniz'de dengenin sağlanması için diğer sorunları bir kenara bırakmıştı. Zira 1932'de Yunan Hükümeti tarafından İngiltere'ye bildirilen bir görüşte dış politikadaki öncelik şu şekilde ifade edilmişti; “Akdeniz'deki asıl büyük tehlike İtalya'dan gelmektedir. Oniki Ada, İtalya'nın Türkiye'nin zararına olarak büyüme isteklerine hizmet etmesi düşünülen üslerdir. İngiltere, Yunanistan gibi Türkiye'yi de yanına alabilir. Yalnızca kağıt üstünde kalan bir düzenlemeden çok iki ulusun da duygularını da yansıtan bir belge olan son Türk-Yunan Antlaşması, İtalya yüzünden yapılabilmştir” (Kalelioğlu, 2009, s.105). Bu yakınlaşmaya paralel olarak 1929-1939 dönemi Türk-Yunan ilişkilerinde dostluk dönemi olarak adlandırıldı.

Bu çalışma 1929 Dünya Ekonomik Buhranından sonra Türk-Yunan ticari ilişkilerinin tarihsel gelişimine odaklandı. Bu bağlamda iki ülkenin iktisadi kalkınmalarını sağlamak amacıyla ticari alanda yaptıkları antlaşmalar, yasal düzenlemeler ve alınan sonuçlar değerlendirildi. Keza Türk-Yunan ekonomik ilişkilerine yönelik her iki tarafın kamuoyunun tutumuna ilişkin kanıtlar da ortaya konuldu.

Türk-Yunan Ticaret Antlaşmaları

1. İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması (30 Ekim 1930)

1929 Dünya Ekonomik Buhranının ardından Türkiye ve Yunanistan silahlanmaya ayırdıkları kaynağı yatırıma yönlendirmeyi hedeflemekteydi. Bu nedenle iki ülke arasında mübadele sorunları giderildikten sonra ilişkilerin geliştirilmesi için çaba harcandı. Bu çabalar doğrultusunda Venizelos'un Ankara ziyaretleri sırasında 30 Ekim 1930'da çeşitli konuları içeren antlaşmalar imzalandı. Bu antlaşmalardan birisi de İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasıydı. Antlaşma ilerleyen yıllarda tadil edilerek gözden geçirildi (BCA, 30.18.1.2/25-3-2, 03.01.1932). İki ülke arasındaki iktisadi ilişkileri geliştirmek amacıyla imzalanan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelesinin imzası sırasında Türk tarafını Hariciye Vekili Tevfik Rüştü, Nafia Vekili Zekâî, İktisat Vekili Mustafa Şeref, Hariciye Müsteşarı Menemenli Numan Beyler ve Yunanistan'ı ise Nazırlar Heyeti İkinci Reisi ve Hariciye Nazırı Mösyö İ. Andre Mihalakopoulos, Fevkalâde murahhas ve Orta Elçi Mösyö S. Polychroniadis temsil etti. Antlaşma 36 maddeden ve ekli listeden oluşmaktaydı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ekonomik ilişkilerin temelini teşkil edecek bu antlaşma kısaca şu hükümleri içeriyordu (Türkiye Cumhuriyeti, 15 Mart 1931, s.303-310);

Anlaşmanın birinci maddesinde iki ülkenin tebaalarının, diğer tarafın ülkesine, memleketin kanun ve nizamlarına riayet etmek koşuluyla mahallî tebaaların veya yabancılar için özel bir hüküm varsa “*en ziyade müsaadeye mazhar millet*” sıfatıyla tebaalarının tâbi oldukları esaslara

uygun olarak başka kısıtlamalara tabi tutulmaksızın, serbestçe girebilecekleri, orada seyahat, ikamet edebilecekleri ve yerleşebilecekleri veyahut orayı istedikleri zaman terk edebilecekleri kabul edilmişti.

İkamet hususunda istisnalar da söz konusu idi. Mesela taraflar, gerek kanuni hükümler gerek ahlâkî ve sıhî zabıta ve dilencilik hakkındaki kanun ve nizamlara uygun olarak devletin iç ve dış güvenliğine ilişkin sebeplerden dolayı diğer tarafın tebaasının memleketinde yerleşmesini veya oturmasını menedebilecekti. Ayrıca devletler yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı karşı tarafın tebasını memleketinden ihraç etme hakkına sahipti. Bu durumda diğer taraf ihraç edilen tebaayı ve ailelerini konsolos tarafından tasdik edilmek kaydıyla yeniden memleketine kabul etmek zorundaydı. Bu hüküm siyasî sebeplerden dolayı istenmeyen şahıslara uygulanamayacaktı (madde 2).

Taraflardan her birinin tebaaları, diğerinin ülkesinde her nevi menkul ve gayrimenkul malları kazanma ve tasarruf etmek hakkına sahipti. Bu malları satma, değiştirme, bağışlama, evlenme, vasiyet yoluyla veya herhangi bir şekilde elden çıkarabilme veya veraset yoluyla kazanma hakkına da sahipti. Öte yandan memleketin kanun ve nizamlarına uyarak mallarını ve bütün emtialarını serbestçe ihraç edebilecekti. Bu ihracattan dolayı özel bir vergiye tabi olmayacaklardı (Madde 3).

Her iki ülkenin vatandaşları, diğer tarafın ülkesinde geçerli kanunlara uymak kaydıyla o ülkede ticaretlerini ya bizzat veya uygun görecekları kişiler vasıtasıyla yapabileceklerdi. Bununla beraber, taraflar kanunlar ve nizamnamelerle, seyyar sanayii, ayak satıcılığını ve münasip görecekları diğer iş ve meslekleri kendi tebaalarına hasredebileceklerdi (madde 4). Aynı şekilde taraflardan birinin vatandaşı diğerinin ülkesinde, bulunduğu ülkenin kanunlarına uygun olarak anonim şirket, sınaî ve malî şirket, sigorta ve nakliyat şirketleri dahil olmak üzere diğer ticarî şirketleri kurabilecekler, şubeler ve acentalar açabileceklerdi (madde 5). Şirketler bu faaliyetlerinden dolayı yerli şirketlere yüklenen mali mükellefiyetlerden daha ağına tabi tutulmayacaklardı (madde 6). Taraflardan her birinin tebaaları diğerinin ülkesinde, şahısları ve malları için, her nevi ticaret, sanat, iş ve mesleğini icra etmeleri nedeniyle yerli tebaadan alınan vergiden başka veya daha ağır hiç bir vergi, resim veya teklif tediyesiyle mükellef olmayacaklardı (madde 7).

Devletlerden birinin tebaası diğer ülkede mahallî tebaaya yüklenmiş olan şartlar, kayıtlar ve harçlardan başkasına tâbi olmaksızın, haklarını takip ve müdafaa etmek üzere serbestçe mahkemelere müracaat etmek hakkına sahip olacaktı. Ayrıca mahallî tebaa gibi bütün davalarda avukatlarını veya ajanlarını adı geçen ülkelerin kanunları gereğince bu mesleklere kabul edilmiş kimseler arasından seçmek serbestisine sahipti (madde 8). Tarafların tebaaları, diğer taraf ülkesinde, sulh zamanında olduğu gibi harp zamanında da orduda, bahriyede ve hava kuvvetlerinde, millî muhafız ve milis kıtaatında herhangi bir mecburî askerî hizmette bulunmayacaktı. Keza karşılıklılık esasına bağlı kanunlarda göz önünde bulundurulmuş istisnalar saklı kalmak şartıyla herhangi adlî, idarî ve beledî bir memuriyet ifasından da muaf olacaklardı (madde 9).

Antlaşmanın onuncu maddesinden itibaren ithalat ve ihracatla ilgili hükümler yer almaktaydı. Bu meyanda Türk mahsul ve mamulleri Yunanistan'a ithal olundukları zaman gümrük resimleri, en ziyade müsadeye mazhar devlet statüsünde alınacaktı. Alınan vergiler bundan daha ağır olamayacaktı. Aynı şekilde Yunanistan'ın mal ve ürünleri Türkiye'ye ithal edildikleri zaman gümrük resimleri ve diğer resimler diğer devletlere bahşedilen muameleden daha azına tabi tutulmayacaktı. Antlaşmanın bu maddesinde anlaşmaya ekli listede yer alan mahsullerin tarifeleri de verilmişti (madde 10). Ayrıca en ziyade müsaadeye mazhar memleket sıfatı nedeniyle Türkiye'ye yapılacak ihracattan Yunanistan'da ve Yunanistan'a yapılacak ihracattan Türkiye'de ürünlere ayrı bir vergi veya başka tür harçlar alınmayacaktı (madde 11). 12. ve 13.

maddeler transit suretiyle yapılan ihracat ve ithalat vergileriyle ilgili düzenlemeleri içermekteydi.

Antlaşmanın 15. maddesinde ithal edilen ürünlerin memleket menşei ile ilgili belge düzenlenmesine ilişkin esaslar tespit edilmişti. Malların menşeinin hangi ülkeye ait olduğunun belirlenmesi için her ülkenin imal edilen ürün, içinde bulunan maddeler, ithalatçı memleketin ürün milliyetini tanımak açısından önemliydi. Bunun için bir belge düzenlenmesi kararlaştırıldı. Posta paketleri, kıymeti elli Türk lirasını veya iki bin drahmiyi geçmiyen gönderilere menşei belgesi düzenlenmeyebilirdi.

Taraflar ticaret serbestliğine yönelik bazı kısıtlamalarda, mesela ithal ve ihraç yasakları gibi bütün hususlarda birbirlerine en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi yapacaklardı. Bu muameleye aykırı hareket ancak şu hallerde mümkün olabilecekti; ülkenin emniyeti veya müdafaasıyla ilgili sebepler, insanların, hayvanların, bitkilerin sıhhatini korumak amacıyla sıhhi zabıta tedbirleri, silâh, mühimmat, harp malzemesinin ve harbe mahsus bütün levazımın ithalini kontrol etmek ve devlet inhisarlarının icrası. Antlaşmanın bu maddesinde ihracat ve ihtalat ruhsatnamelerinin düzenlenmesiyle ilgili esaslar da tespit edilmişti (madde 16).

Her iki ülke de uluslararası transite en elverişli olan yollar üzerinde şahıslara, yolcu ağırlıklarına, emtiaya ve her türlü ürüne, gönderiye, gemilere, vapurlara, arabalara, vagonlara veya diğer nakliye vasıtalarına karşılıklı olarak serbestçe transit bahşetmişti. Bu şekilde birbirlerine en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesini temin etmeyi taahhüt etmişlerdi. Transit ticarete transit olarak tarafların birinin ülkesinden geçen her nevi mal, gümrük resmi ve bütün aidatlardan istisna tutulacaktı. Emtia transitini halkın ve devletin emniyeti dolayısıyla ve sıhhi nedenlerden dolayı men edilebilecekti (madde 17).

Taraflardan birine mensup seyyar ticaret memurları, diğer tarafın ülkesinde, ticari faaliyet yaparken ve ticarî ürünlere bahşedilen gümrük kolaylıklarıyla ilgili bütün hususlarda en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi göreceklerdi. Bu uygulama seyyar sanat erbabı ile ayak satıcılığına uygulanmayacaktı (madde 18). Mukavelenamenin 19. maddesi ise yerel halka tahsis edilmemiş pazar ve panayırlarda ticaret yapılmasına ilişkindi. Buna göre taraflardan birinin vatandaşı ticaret yapmak için yerel halka tahsis edilmemiş pazar ve panayırlara gitmesi halinde hüviyet varakası ibraz etmek kaydıyla buradaki yerel halk gibi muamele görecekti.

Taraflardan her biri mal ihracatında gerekli olan ambalaj, örtü, çuval, fiçî vb. paketleme yapmak için gerekli olan eşyaların ihracat ve ithalat resminden muaf olduğunu kabul etmişlerdi (madde 20). Antlaşmanın 21. maddesi tarafların komşu oldukları üçüncü bir devletle olan sınır ticaretiyle ilgiliydi. Buna göre her iki ülke de sınır olduğu üçüncü devletlerle belli esaslar çerçevesinde hudut ticareti yapabilecekti. Öte yandan demiryolları nakliye ücretleri, mal sevkiyatının zaman ve uygulanması hususlarında taraflar, ahali arasında fark gözetmeyecekti. Bilhassa taraflardan birinin ülkesinden diğerinin ülkesine geçen veya bu ülkede transit olarak gönderilen eşyaların sevkiyat veya nakliye ücretlerinde bu ülkelerin birinden gerek dahilde bir yere giden ve gerek yabancı memleketlere giden gönderilerden daha az müsaadeli bir şekilde muamele görmeyecekti (madde 22). Tarafların tüccarlara gümrük tarifeleri ve özellikle muayyen bir meta üzerinden istifade edilecek rüsum hakkında resmî bilgi elde etme imkânını vermek için gerekli tedbirleri almayı taahhüt etmişlerdi (madde 23). Taraflardan her birinin tebaaları diğer tarafın ülkesinde, ihtira beratları, fabrika yahut ticaret markaları, ticarî unvanlar hususunda kanunda yer alan şartlara uygun olarak karşı tarafın tebaa yahut şirketlerine ait aynı hukuka haiz olacaklardı (madde 24).

Antlaşmada limanlar arasındaki gemi işletmeyle ilgili esaslar da tespit edilmişti. Buna göre taraflardan birinin sancağını taşıyan gemi ve vapurlar diğer tarafın sularına veya limanlarına girdiği taktirde milli gemilere yapılan muamelenin aynısı yapılacaktı. Gemiler farklı bir vergilendirmeye veya mükellefiyete tabi tutulmayacaktı (madde 25). Keza tarafların limanlarında, açıkta demirleme mahallerinde, doklarında, liman ve sığınaklarında gemilerin

yüklenmesi ve boşaltılması ile ilgili hususlarda, taraflardan birinin millî gemilere bahşetmiş olduğu bütün imtiyaz veya kolaylıklar, geldikleri veya gidecekleri yer neresi olursa olsun, diğer tarafın gemilerine de uygulanacaktı (madde 26). Bu özelliklere sahip gemiler ve yüklerden ülke bandırası altında ithal veya ihraç edilmiş oldukları takdirde tâbi olacakları resim ve mükellefiyetler dışında başka bir vergi alınmayacaktı. Aynı şekilde yolcular ve bunların ağırlıkları millî sancak altında seyahat ediyorlarmış gibi muamele görecekdilerdi (madde 27).

Antlaşmanın 28 ve 29. maddeleri seyrisefainle ilgili teknik bilgileri içermekte ve tarafların seyrisefainde uygulayacağı istisnaları belirtmekte idi. Ayrıca taraflar arasında yaşanan ihtilaflarda yapılacak muamelelere açıklık getirilmişti. Diğer maddede tarafların birbirlerinin bir veya daha fazla limanlarından yararlanabileceği, yük ve yolcu taşıyıp indirebileceği, bu faaliyetten dolayı belirlenen masraflar ve vergiler dışında bir ücret ödemeyeceği belirtilmişti (madde 30). Taraflara ait gemilerin batması, karaya oturması, hasar görmesi durumunda her iki devletin de kendi gemilerine yaptığı muamele gibi muamele yapması kararlaştırıldı. Kaptana, mürettebata ve yolcuların tahliyesine yardım edileceği ve kaza geçirilen ülkenin kanunlarına göre muamele edileceği belirtildi (madde 31). Taraflar birbirlerinin ülkelerinde bulunan şehir ve limanlara karşı tarafın iznini alarak konsolos ve konsolos yardımcısı atayabileceklerdi. Bu görevliler diğer yabancı devlet konsoloslarına tanınan hak ve muafiyetlere sahip olacaklardı (madde 32). Taraflardan birinin vatandaşının diğer tarafın ülkesinde vefat etmesi halinde eğer akrabası ve kanuni varisi yoksa ölen kişinin vatandaşı bulunduğu devletin yetkili konsolosu, gerekli olan resmî işlemleri yaptıktan sonra ölenin mallarının bulunduğu memleket kanunlarının elverdiği ölçüde terekeyi muhafaza altına almaya ve idare etmeğe izinli olacaktı (madde 33).

Taraflardan birinin diğer tarafın ülkesinde ikamet eden konsolosları, birinci tarafın gemilerinden firar etmiş olan, ikinci tarafın vatandaş veya tebaalarından başka gemici efradı geri almak için mahallî hükümet tarafından kanunun müsaade ettiği yardıma mazhar olacaklardı (madde 34). Keza iki memleket arasında mukavelenin uygulanmasından kaynaklı anlaşmazlıklar diplomasi yoluyla çözülmeye çalışılacaktı. Anlaşma sağlanamaz ise iki tarafın izniyle mesele hakeme havale edilecekti (madde 35). Maddeleri ayrıntısıyla ifade edilen bu mukavelename, taraflarca tasdik edilecek ve tasdiknameler Atina'da ivedikle teati edilecekti. Mukavelename, teati tarihinden bir ay sonra yürürlüğe girecek ve geçerlilik süresi iki yıl olacaktı. Antlaşmanın süresinin dolmasından sonra taraflardan biri mukaveleyi feshetmediği takdirde antlaşma geçerliliğini koruyacaktı. Mukavelename Ankara'da 30 Ekim 1930 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak düzenlendi ve mukavele A. Michalakopoulos, Dr. Tevfik Rüştü, S. Polychroniadis, Zekâi M. Şeref, Menemencioglu Numan Beyler tarafından imzalandı (madde 36).

30 Ekim 1930 tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması iki ülke arasındaki ekonomik faaliyetlerin artırılmasına yönelik bir antlaşmaydı. Antlaşmanın maddeleri dikkatle irdelendiğinde kabul edilen esasların ticari açıdan önemli kolaylıklar getirdiği anlaşılmakta idi. Bu şekilde iki ülke arasında iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi için zemin hazırlanmış oldu. Taraflar serbest dolaşım hakkı sağladığı gibi ticari olarak da serbest bir bölge oluşturmuşlardı. Her iki devlet de kendi ülkelerinin vatandaşlarına uyguladıkları ticaret ve vergi olanaklarını birbirlerinin vatandaşlarına tanımayı kabul etmişlerdi (Uysal, 2007, s.41). Bu antlaşma iki temel amaca hizmet etti. İlk olarak 1929 Dünya Ekonomik Buhranı uluslararası ticarete ciddi bir durgunluğa neden olmuştu. Bu anlaşmayla Türkiye ve Yunanistan arasında serbest bir ticaret bölgesi yaratılarak ekonomi ve ticaret canlandırılmak istendi. İkincisi ise ülkelerin mübadele sonrasında yaşadıkları sıkıntılara yönelikti. Çünkü nüfus mübadelesi nedeniyle Türkiye'de ve Yunanistan'da kendine has problemler başgösterdi. Rum nüfusunun Türkiye'den göç etmesi nitelikli işgücü açığını ortaya çıkarmıştı. Keza Yunanistan'da ise göç eden Rum nüfus nedeniyle işsizlik arttı. Bu antlaşmayla Türkiye kaybettiği işgücünü yeniden kazanacak, Yunanistan ise işsiz olan nüfusu İstanbul ve Türkiye'nin değişik şehirlerinde iş olanakları bularak çalışabilecek

ve bir nebze de olsa işsizlikten kurtarabilecekti (Fırat, 2016, s.348-349; Erdem, 2009, s.116). İlerleyen yıllarda bu anlaşmaya bazı eklemeler yapıldı¹.

Siyasi ve ticari ilişkilerin gelişmesine paralel olarak iki ülke arasındaki yakınlaşma da giderek arttı. Nitekim 5 Ekim 1931'de Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Atina'ya resmi ziyarette bulundu. Bu ziyaret kuşkusuz dünyaya verilen mesaj açısından da önemliydi. Taraflar Atina'da çok verimli bir mesai geçirdiler. Burada Türk-Yunan antlaşmaları merasimle teati edildi. Türk heyetinde İsmet Paşa, Tevfik Rüştü Bey, Türkiye'nin Atina Sefiri Mehmet Enis Bey, Ankara'dan Hariciye Vekaleti şube müdürlerinden Cevat ve Kemal Aziz Beyler bulunuyordu. Yunan heyetinde ise Venizelos, Mihalakopulos, Yunanistan'ın Türkiye Sefiri Polychroniadis, Yunan Dışişleri Bakanlığı Umum Müdürlerinden Mavroudis, Siyasi İşler Müdürü Georges Mélas yer almıştı. Türk-Yunan heyeti arasında antlaşmalar imzalandıktan sonra Venizelos, İsmet Paşa'ya hitaben şunları ifade etti;

“Gün geçtikçe daha fazla kuvvetleşip sağlamlaşan Türk-Yunan dostluğu bu musaddak suretlerin teatisine muhtaç değildir. Çünkü bu mukaveleleri milletlerimiz çok evvelden ruhlar ile tasdik etmiş bulunmaktadır. Her halde bu muamele ve rasimeyi de yapıp bitirmiş olmakla bahtiyar bulunuyoruz”.

İsmet Paşa ise verdiği cevapta *“Bütün dünya halkı karşısında söylemiş olduğumuz sözlerden sonra artık herkes dostluğumuzun samimiliğini öğrenmiş bulunuyor. Bununla beraber Türk-Yunan mukavelelerinin musaddak suretlerinin teatisi ifasından büyük bir memnuniyet duyduğumuz ehemmiyetli bir hareket ve merasim mahiyetini haiz bulunmaktadır”.* Antlaşmaların teati edilmesinden sonra karşılıklı teşekkürler ifade edildi (Dün Sabah, 6 Teşrinievvel 1931, s.1, 5-6).

Yunus Nadi gazeteci olarak Atina'daki temaslara katılmış ve Atina'daki izlenimlerini başyazısında paylaşmıştı. Bu anlamda Yunus Nadi, Türk heyetinin Pire ve Atina'da çok sıcak karşılandığını, heyetin geçeceği yolların bayraklarla süslendiğini, oldukça kalabalık halde halkın ellerinde Türk bayrakları ile Türk heyetini selamladıklarını, deniz ve hava kuvvetlerinin bu heyecana eşlik ettiğini, vapurlar ve fabrikalardan merasim düdüklere çalındığını bildirmekteydi. İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Aras'ın karaya çıkmalarıyla emsalsiz bir alkış tufanı koptuğunu bu alkışların *“her kalpten fıskıran samimi bir duyguyu”* ifade ettiğini dile getirdi. Manzaranın muhteşem ve manasının da çok büyük olduğu vurgulandı. Pire'den Atina'ya kadar bütün caddelerin çok kalabalık olduğu, Atina'nın Türk-Yunan renkleriyle süslendiği, Türk heyetinin ineceği Petit Palace otelinin etrafında iğne atılsa yere düşmeyecek şekilde bir kalabalık olduğu, bu kalabalığın Türk-Yunan dostluğuna ne kadar önem verildiğini gösterdiği ifade edildi. Bu hava iki komşu devletin bölgelerinde yeni bir devir açtıklarını gösterdiğine dair değerlendirmeler yer aldı. İki komşu ülkede oturan iki komşu milletin bu devri kendi samimi anlayışlarıyla büyük bir ihtiyaç ve büyük bir inkılap halinde tahakkuk ettirdikleri belirtildi. İki millet arasındaki rabitanın derinliği ve eskiliği bu samimiyeti artırıyordu. Yunus Nadi gördüğü çehrelerin kendisine yabancı gelmediğini, tarihin yanlış açılmış ceryanlarının nihayet bulunduğunu, dost olabilecek iki milletin birbirine yaklaştığına dikkat çekti. Bu samimi dostluğun oluşmasındaki en önemli etkenin dönemin şartları gereği iki ülkenin de sulh ve sükuna ihtiyaç duymalarından kaynaklı olduğu ifade edildi. Zira harplerin memleketlere neye mal olduğu bilhassa bütün dünyayı kasıp kavuran son umumi harpten sonra anlaşılmıştı. İnsanlığın büyük bir bölümünün barışı tahsis etmek için uğraştığı dile getirildi (Yunus Nadi, 1931, s.1-2).

¹ *“Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti arasında aktolunan ikamet, ticaret ve seyrisefain mukavelenamesinin tasdiki hakkındaki 9 Mart 1931 tarih ve 1758 numaralı kanuna müzeyyel kanun”* adını taşıyan yasa 2335 kanun numarasıyla 18 Kasım 1933'te kabul edildi ve 25 Kasım 1933 tarihinde de resmi gazetede yayımlandı. Bu yasa ile anlaşmaya ekli olarak verilen cetveldeki A ve B listesinde yer alan bazı tabirler tashih edildi. (Türkiye Cumhuriyeti, 25 Teşrinisani 1933: 3250).

2. Ankara-Atina Ticari Krizi (1932)

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan 30 Ekim 1930 İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması ile tarafların vatandaşları iki ülkede serbestçe ticaret yapabiliyor ve yerleşme hakkına sahip olabiliyordu. Bu şüphesiz taraflar arasında ticareti geliştirmiş, birçok Yunan vatandaşı Türkiye’de ticari faaliyet yürütmeye hak kazanmıştı. Bu statüye rağmen 11 Haziran 1932’de Türkiye’de dikkat çekici bir kanun kabul edildi. “*Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun*” adlı yasa 2007 kanun numarasıyla 16 Haziran 1932’de Resmi Gazete’de yayımlandı (Türkiye’de Türk Vatandaşlarına, 16 Haziran 1932, s.1564).

Kanun yabancı uyrukluların Türkiye’de ticaret yapmasını sınırlamaktaydı. Zira kanunun birinci maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti dahilinde adı kanunda zikredilen sanat ve hizmetler özellikle Türk vatandaşları tarafından yapılacaktı. Bu sanat ve hizmetlerin Türk vatandaşı olmayanlar tarafından yapılması yasaklanmıştı. Bu meslek dalları; ayak (seyyar) satıcılığı, çalgıcılık, fotoğrafçılık, berberlik, müretteplik, simsarlık, elbise, kasket ve kondura imâlciliği, borsalarda satıcılık, devlet inhisarına tâbi maddelerin satıcılığı, seyyahlara tercümanlık ve rehberlik, inşaat, demir ve ahşap sanayi işçilikleri, nakliye vasıtaları ile su, aydınlatma, ısıtma ve haberleşme işlerinde daimî ve geçici işçilik, karada tahmil ve tahliye işleri, şoförlük ve muavinliği, genel olarak amelelik, her türlü müesseselerde ticarethane, apartman, han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, odabaşılık, otel, han, hamam, kahvehane, gazino, dansing ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (garson ve servant), bar oyuncu ve şarkıcılığı, baytarlık ve kimyagerlikti.

Kanunun ikinci maddesinde ise İcra Vekilleri Heyeti’nin kararıyla özel ruhsat verilmedikçe yabancılar tarafından icra edilemeyecek meslekler sıralanmıştı. Bu meslekler tayyare makinistliği, pilotluk, devlete veya vilâyetlere bağlı müesseseler veya belediyeler ile bunlara bağlı tesisat hizmetleri idi. Kanunun üçüncü maddesinde Türk vatandaşlarına tahsis edilmemiş olan sanat ve hizmetlerin ecnebi tebaası tarafından yapılmasının İcra Vekilleri Heyeti kararıyla yasaklanabileceği belirtilmişti. Kanunun diğer maddesinde Türkiye Cumhuriyeti nezdinde bulunan ecnebi devletlerin sefarethane ve konsoloshanelerinin kapıcıları ve emirlerindeki nakliye vasıtalarını kullanan yabancı devlet tabiiyetindeki işçilerin bu kanun hükmünden istisna olduğu bildirilmişti (Madde 4). Kanun yürürlüğe girdiğinde Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetleri yapmakta olan yabancıların kanunun neşredildiği tarihten itibaren bir sene içinde işlerini terketmek zorunda oldukları belirtilmişti (madde 5). Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetleri beşinci maddede belirtilen müddetin sonunda icra etmeye devam eden yabancıların mahallî en büyük mülkiye memurunun emriyle fiilen sanat ve hizmetlerinden men edilmekle beraber düzenlenecek zabıt varakası ile sulh mahkemesine verileceği ve on liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edileceği belirtilmişti (madde 6). Kanunda misillemeye yönelik kararlar da söz konusu idi. Zira kanunun yedinci maddesinde Türk vatandaşları hakkında idarî ve kanunî kayıtlar koyan yabancı devletlerin tebaasının Türkiye’de yapabilecekleri sanat ve hizmetlerin İcra Vekilleri Heyeti kararı ile men edilebileceği bildirilmekte idi. Vilâyet ve kaza merkezi olmayan mahallerde yabancı uyrukluların dükkân açması da yasaklanmıştı (madde 8). Kanunun 9. ve 10. maddeleri mutad olduğu üzere kanunun neşredildiği tarihten itibaren geçerli olacağı ve kanunun hükümlerinin icrasından İcra Vekilleri Heyeti’nin sorumlu olduğuna ilişkin idi (Türkiye’de Türk Vatandaşlarına, 16 Haziran 1932, s. 1564).

Yasanın çıkarılmasında 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının etkili olduğu ifade edilmektedir. Kriz nedeniyle Türkiye’de işsizliğin artması kanunun kabulünde etkili oldu. Zira Türk işçilerinin işsizlikle karşı karşıya kalması nedeniyle yeni iş imkanları yaratılmak istendi. Bu durum aynı zamanda «ekonomik hayatın Türkleştirilmesi» bağlamında mesleklerin millileştirilmesi ve milliyetçileştirmeye yakından ilgiliydi. Bu yasa sadece yabancı uyrukluları değil aynı zamanda o döneme kadar Türk vatandaşlığına geçmemiş olan azınlıkları da etkiledi.

Yasa nedeniyle Yunan, Bulgar, İspanol, Macar, Beyaz Rus ve İtalyan asıllı Yahudilerin Türkiye'den ayrıldıkları görüldü. Bu kapsamda 6.000 Yunan uyruklu Rumun da Türkiye'den ayrıldığı ifade edilmektedir (Koraltürk, 2011, s.277-279).

Öyle anlaşılıyor ki Türkiye'nin kabul ettiği bu kanun Yunanistan'da pek iyi karşılanmadı. Zira Yunan basınında Türkiye'ye karşı menfi bir hareket başladı. Bu süreçte Atina'da çıkan ve muhtelif siyasi çizgiye sahip birkaç gazetede “*Anadolu Harbi Hatıraları*” başlığı altında Türk aleyhtarı yazıların kaleme alınması dikkat çekiciydi. Türkiye'nin Atina Büyükelçiliği tarafından Hariciye Vekaleti'ne gönderilen şifreli telgraflarda bu durum haber veriliyordu. Elçiliğin 22 Aralık 1932 tarihli şifre telgrafında hükümet yanlısı ve Venizelist beş önemli gazetenin aniden Anadolu maceralarına ait neşriyata başladıkları haber veriliyordu. Bu neşriyatın iki taraf kamuoyuna da iyi bir tesir bırakmayacağı ve tesis eden dostluğu dağıtacağı ifade edilerek neşriyata nihayet verilmesi için elçilik tarafından Yunan Hariciye Nazırı nezdinde girişimlerde bulunulduğu bildiriliyordu. Türk tarafının isteklerine karşı Yunan Dışişleri Bakanı tarafından verilen cevapta kendisinin daha evvelce gazetecileri davet ederek nasihatte bulunduğunu ve hükümetçi gazetelerin bu husustaki neşriyatlarına nihayet vereceklerini vadettiklerini, ancak hükümete zorluk çıkarma amacını güden Venizelist Atinaika gazetesinin ise bundan kaçındığını bildirmişti. Basında yer alan bu yazılardan ötürü üzüntülerini dile getiren bakan “*matbuat kanunu müsait olsaydı bu gazeteleri mahkemeye sevk etmekte asla tereddüt etmeyeceğini*” belirtmiş ve Türk ve Yunan dostluğunu yeniden teyit etmişti. Bu “*garezkarane*” neşriyat Yunan hükümetini de oldukça rahatsız etmişti ve gerekli tedbirlerin alınması yoluna gidildi (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Türk elçiliğinin 22 Aralık 1932'deki ikinci telgrafında Venizelos'un Atinaiki gazetesinin sahibine uyarıda bulunduğu bildiriliyordu. Ancak buna rağmen gazete neşriyatına devam ettiği gibi bir de bunun haklı ve yerinde olduğunu göstermek için bir baş makale neşretmişti. Anılan gazetenin baş makalesinde Türkiye hakkında “*sarik, yalancı, katil, tarihi bir münakaşayı kendi sirkati, yalanı ve cinayetiyle susturmak istediği vakit nedamet getirdiği ve bir daha yapmayacağı nasıl kabul edilebilir*” deniyordu. Atinaiki'nin neşriyatının ağır olduğu, diğer gazetelerin ise harp ve esaret hatıratını nisbeten daha mutedil fakat yanıltıcı bir şekilde hikaye ettikleri bildiriliyordu. Birden bire başlayan bu neşriyatın sebebi ve kaynağı araştırıldığında meselede bir yabancı tesirinin olduğu ve son dönemlerde önemli meblağlar sarfederek sağlam haber alınan Yugoslavya Sefareti'nin bu işte parmağı olduğu hissini uyandırdığı belirtiliyordu. Öte yandan Hükümete yakın ve Hariciye Nazırı ile özel bir yakınlığı bulunan Elenikon gazetesi, Nezaretin ricası üzerine Anadolu macerası hakkındaki neşriyatını sonlandıracağını bildirmişti. Diğer taraftan anti Venizelist Akropolis gazetesi “*Yunan İzmir'i'nin Son Günleri*” başlığıyla aynı günlerde bir tefrikaya başlayacağını duyurmuştu. Bunun üzerine Türk elçisi Mehmet Enis Bey, 21 Aralık 1932 akşamı Hariciye müsteşarını ziyaret ederek durumu tekrar iletmiş, müsteşar, hükümetin bu neşriyatı engellemek için elinden geleni yapmaya devam ettiğini ve hükümetin tazyikiyle neşriyatını sonlandırmış gibi görünmemek için Venizelist Atinaiki gazetesinin bir iki gün sonra tefrikasını sonlandıracağını bildirmişti. Türk elçiliğinin bu konu hakkındaki görüşü sistematik bir kampanya ile karşı karşıya kalındığı ve Hariciye Nezareti'nin bu neşriyatı gazetecilerin rekabeti ile izaha çalışmasına rağmen hükümetin basına karşı aciz mevkiide bulunduğu yönündeydi (BCA, 30.10.0.0/255-716-5, 02.02.1933). Atina elçiliği tarafından Türkiye Dışişlerine gönderilen aynı tarihli diğer bir telgrafta ise Atinaika gazetesinin akşam nüshasında uzun bir izahname neşrederek kaydettiklerini aktardı. Buna göre “*maksadım müşterek siyaseti memleketimle arada bir itilafı müdafî temin etmiş olan bir devlete tecavüz değildir. Böyle bir tecavüz varsa bunun çekilmiş işkence hatıralarının tesiriyle kalemimden kolayca çıkıvermiş olduğu düşünülerek affedilmeliyim*” ifadelerini nakletti. Yunan hükümetinin neşriyatı durdurmak için Türk elçiliğinin müracaatından önce harekete geçtiği de bildirilmekteydi (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Türk elçiliğinin gönderdiği 23 Aralık 1932 tarihli diğer bir telgrafta ise Mösyö Panaghis Tshaldaris'in matbuat erkanına, hükümetin uyarılarına rağmen bazı gazetelerin neşre devam

etmelerinden dolayı üzüntüsünü beyan ettiği bildirilmekteydi. Tshaldaris şunları söylemişti; “İki memleket arasındaki ihtilaflar halledilmiştir. İki hükümet iki milletin daha sıkı bir yakınlaşma için samimi mesai sarfetmektedir. Bundan dolayıdır ki hükümet, Türkiye ile Yunanistan arasında bilâ sebep soğukluk hasıl olmasına mani olmak arzusuyla matbuata nasihatte bulunmuştur. İki tarafın sarf ettiği mesainin müteakbil menfaatları temin ve tevsi edeceğine mutmainiz. Maziye rücuun iki hükümetin mesaisini takviye etmeyeceği aşikar olduğu gibi hissiyatçe efkar-ı umûmiyeye de muvafik olmadığından matbuatın buna muhalif bir hattı harekette ısrar etmesi mazur görülemez. Hükümet ihtaratının nazarı itibara alınacak ve bu suretle kendisinin de hoş görülmediği tedabiri ittihaz etmeğe mecbur bırakılmayacağını umut eder” (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Türkiye'nin Atina Elçisi Mehmet Enis (Akaygen), Atinaika gazetesinin Türk milleti hakkında hakaretle neşriyatına devam ettiğini Türkiye'ye bildirmişti. 22 Aralık 1932 tarihli tefrikasını durdurmuş olan Helenikon Mellon'da diğer gazetelerin neşriyata devam ettiğini ileri sürerek tefrikaya tekrar başlamıştı. Bu arada Papanastaniyu'nun da gazetecilere nasihatte bulunduğu öğrenilmişti. Elçiliğin 23 Aralık 1932 tarihli ikinci telgrafında Yunan Hariciye Nezareti'nin elçiliğe verdiği bilgiye göre Atinaika gazetesinin de dahil olduğu ve diğer iki gazetenin esaret hatıratları neşriyatına 25 Aralık'tan itibaren son vereceklerini bildirmişti. En son 24 Aralık 1932 tarihli elçilik telgrafında “bu sabah gördüğüm Hariciye Nazırı neşriyat meselesinden bahs ederek bir taraftan Mösyö Çaldaris [Tshaldaris]'in diğer taraftan ricası üzerine Mösyö Venizelos'un vesaya ve ihtarati neticesinde gazetelerin esaret hatıratı tefrikalarına nihayet vereceklerini” teyit ettikten sonra şu beyanatı vermiştir. “Hükümet-i matbuanın siyasetine ve efkari umumiyenin hakiki temayülâtına mugayir bir hattı hareket takip etmesini asla tecviz edemez. Neşriyatı vakiadan dolayı çok müteessif ve müteessiriz. Yunan hükümetinin bu teessürü ve teessüflerini İsmet Paşa Hazretleriyle Tevfik Rüştü Beyefendi Hazretlerine iblağımı rica eylerim”. Bu niyet karşısında Türk Dışişleri, elçiliğe bir talimat göndererek Mösyö Tshaldaris'i ziyaret etmesi ve göstermiş olduğu bu dostane alakadan dolayı kendisine zati devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Hariciye Vekaleti adına teşekkürlerini ulaştırması istenmişti (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Bu talimat üzerine elçilik harekete geçti ve Tshaldaris'ten görüşme talep edildi ve hükümetin ve başvekilin teşekkürleri iletildi. Tshaldaris bu teşekkürden çok memnun oldu. Bilmukabele Yunan hükümetinin ve kendisinin en derin teşekkürlerini Başvekil Paşa hazretlerine ve zati devletlerine ulaştırılmasını rica etti. Tshaldaris “beş on drahmi fazla kazanmak ümidiyle şuursuzcasına heyecanamız yazılar neşrinden çekinmeyen bazı gazeteleri iki memleket arasında mevcut dostluğun gereklerine riayet etmeğe davet etmeğim sadece bir vazifei nezaket ifa etmek fikrine mübteni değildir. Bu iki memleket arasındaki mevcut samimi dostluk havasını her türlü şaibeden masun bulundurmak lüzumu hakkında beslediğimiz kanaate dayanmaktadır. Dostluk hisleri halk tabakaları arasında geniş bir maksa bulmuş ve bu hislerin sarsılmayacak ve gittikçe daha derin surette kök salmasını temin eylemek Yunan hükümetinin ilkelerinden birisi olmuştur. Buna muvaffak olacağımıza bizim gibi siz de şüphe etmemelisiniz. Matbuatımızın hali malumunuzdur. Okuyucularına havadis vermek gayretiyle her gün bana da yalan birtakım beyanat atfetmektedirler. Ve her gün bunları takip etmek zorunda kalmaktayız” ifadeleri kullanmıştır (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933). Tshaldaris iki memleket arasında mevcut dostluk havasını korumanın lüzumuna dair görüşlerini bildirdikten sonra bu ümit ile başka bir meseleyi gündeme getirmiştir. Bu olaylarla alakalı olan mesele ise Türkiye'de çıkan mevcut kanundur. Tshaldaris, Türkiye'de bazı işler ve sanatların icrasını Türk tebasına hasreden kanundan bahsederek şunları dile getirmiştir (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

“Hususi surette hiçbir memleketi istihdaf etmeyen ve umumi mahiyette bir tedbiri tezammün eden bu kanun hakkında bir şey söylenemez. Fakat şurası da muhakkaktır ki kanunun tatbikinden en çok mütezzarrır olacak memleketinizde mukim bulunan Yunan tebaasıdır. Verilen malumata göre kanundan etkilenen Yunanlıların adedi 2500'dür. Bunların aileleri efradı da

nazarı itibara alınınca vasıtai maişetten mahrum kalmağa namzet olanların adedi 10.000 kadar hesap edilmek lazımgelir. Yunanistan'ın mali ve iktisadi müşkilat içinde çırpındığı bir sırada 10.000 işsiz memlekete tahacüm etmesinin hükümet için bir kat daha baisi müşkilat olacağı ve efkari umumiye üzerinde de tesir yapmaktan hali kalmayacağı aşikardır. Memleketinizde çalışan Yunanlıların kısmı azamını uzun zamandan beri orada ihtiyarı ikamet eylemiş olanlar teşkil etmektedirler. Bunlar arasında orada doğup büyümüş olanlar da vardır. Bu noktalardan hükümetinizce bunlar hakkında istisnai ve cemilekârane bir muamele tatbik edilmesi belki mümkün olur zannedirim. Dost memleket hükümetinin böyle bir “jesti” bizi minnettar edecektir” demiştir. Türk elçisi, Tshaldaris ile görüşmesinde kanunda bu şekilde bir istisna yapılmasının mümkün olmadığını ancak durumu hükümete bildireceğini ifade etti. Türk elçisinin hükümete bildirdiğine göre bu sorun Tshaldaris'ten sonra Hariciye Müsteşarı tarafından da dile getirildi. Hatta Mösyö Venizelos'un da bu meseleye çok ilgi gösterdiği ve yeni sefir Sakellaropulos'a Türkiye'de dostane bir teşebbüste bulunarak Yunan hükümetinin müşkil vaziyetini izah etme hususunda talimat verilmiş olduğunu bildirdi (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Yaşanan bu olumsuzluklara rağmen 1933 yılı Türkiye-Yunanistan yakınlaşmasının zirve noktasını oluşturmaktaydı. Zira iki ülke arasındaki Samimi Antlaşma belgesinin imzalanması ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik müzakereler hızla sürdürülmekte idi. Bu durum Yunan basınında da memnuniyetle karşılanıyordu. Zira Yunanistan'ın yeni Ankara sefiri Mösyö Sakellaropulos'un itimatnamesini takdim merasiminde yaptığı konuşmada ve Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa'nın buna verdiği karşılıkta iki memlekete arasındaki dostluğun samimiyetine ve sağlamlığına vurgu yapılmıştı. Atina'daki Türkiye elçisi tarafından gönderilen 7 Şubat 1933 tarihli yazıda elçinin güven mektubunu sunduğu sırada Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı konuşmanın bütün Yunan matbuatında da neşredildiği bilgisi verilmekteydi. Yunan matbuatının çıkan makalelerde iki ülke arasındaki samimi ve derin dostluğa işaret ederek bu dostluk münasebetinin sadece hissiyat sahasında kalmayarak fiiliyata da geçerek önemli ve zengin semereler verdiği dile getiriliyordu. Bu arada cereyan eden ticari müzakerelere de temas ediliyordu. Örneğin Cumhuriyetçi çizgiye sahip Hestiya gazetesi verdiği haberde “maddi netayicile semereli zenginliği iki millet ve onların hükümetleri nazarında gittikçe şekillenen Türk-Yunan dostluğunun ehemmiyeti her fırsat zuhurunda Ege'nin bu ve öbür tarafında tezahür ettirilmektedir” ifadelerine yer veriliyordu.

Haberin devamında “...işte evvelki gün yeni Ankara sefirimizin itimatnamesini takdim merasiminde sefirimiz ve Türkiye Reiscumhur Hazretleri iki memleket arasında müteakabil samimi itimat rabitalarının gittikçe takviyyet bulduğu keyfiyetini ifade için hakikat nefhasıyla canlanan mesut tabirler bulmuşlardır. Pek tabi olarak bu dostluk ve karşılıklı itimat, fiili çalışma sahasında tecelli etmekte bulunmuştur. İktisadi münasebetlerin gittikçe daha vasi bir sahada inkişafı ve mübadelenin dostane bir müteakabiliyet zihniyetiyle tanzimi iki memleketi yekdiğerine rabt eden mesut dostluk münasebetlerinin bir mantık neticesidir. Bu keyfiyet Yunan sefirinin nutkunda olduğu gibi Türkiye Reiscumhuru Hazretlerinin cevabında da kaydedilmiştir. Bu karşılıklı iyi niyetle Yunanistan ve Türkiyenin ticari ve iktisadi teşriki mesaisinin metin ve devamlı olacağına ve bu suretle sahip oldukları vasıflar ve kabiliyetler itibarıyla yekdiğerini tamamlamaya aday olan iki milletin daha sıkı bir beraberlik için kıymetli bir başlangıç teşkil edeceğine şüphe edilmemelidir” ifadeleri yer almıştı (BCA, 30.10.0.0/255.716.6, 07.02.1933).

Türkiye'nin Atina elçiliği tarafından gönderilen raporda halkçı bir çizgiye sahip olan Proiya gazetesinde yer alan bir makale de aktarılmıştı. Bu makalede Yunanistan'ın yeni Ankara sefirinin itimatnamesini takdim vesilesiyle Türk-Yunan dostluğunun samimiyet ve sağlamlığından söz edilerek tarafların bu dostluğu sürdürme niyetinde olduğu bildirilmişti. Bunun ardından gazete, sefirin Yunanistan'ın bu dostluk siyasetinin bir zümrenin değil Yunanistan'ın milli politikası olduğunu vurguladığına dikkat çekmişti. Gazete Türkiye Reiscumhurunun da bu durumu teyit ettiğine vurgu yapmıştı. Taraflar bu dostluğun sadece

hissiyatta kalmayıp, iki memleketin hayati çıkarları için birlikte çalışmak gerektiğini ifade etmişlerdi. Bu neticeyi elde etmek için iki hükümet de bir ticari antlaşma imzalamak için müzakerelerde bulunmuşlardı. Venizelist çizgide yayın yapan gazeteler de iki memleket arasındaki dostluğun metanet ve samimiyeti hakkında yazılar kaleme almıştı (BCA, 30.10.0.0/255.716.6, 07.02.1933).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın dünya basınında da yer aldığına ilişkin haberler Hariciye Vekaleti tarafından Başvekalete gönderilen yazıda dile getiriliyordu. Söz konusu yazıda New York Times gazetesinde yer alan bir habere değinilmekteydi. Buna göre anılan gazetenin 7 Ocak 1933 tarihli nüshasında Türk-Yunan dostluğuna dikkat çekilmekteydi. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinden ve iki memleket halkının daha evvelden bir diğerine karşı besledikleri husumetin bugün dostluğa dönüşmesinden, birkaç sene evvel birbirine düşman olan Türklerle Yunanlıların dost geçindikten sonra bütün dünyanın pek ala barış içinde yaşayabileceğinden bahsedilmişti (BCA, 30.10.0.0./255-716-7, 09.02.1933).

Ankara-Atina arasındaki yakınlaşma özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya'yı rahatsız etmiş gibi görünmekteydi. Zira Türkiye-Yunanistan arasındaki yakınlaşmadan ötürü Bulgar gazetelerinde yayınlar söz konusuydu. Hariciye Vekaleti'nin bildirdiğine göre Sofya'da neşredilen "Vik" gazetesi "Bulgaristan'a karşı tecavüzi bir Türk-Yunan İttifakı" başlığı altında bir makale neşretmişti. Bu haberler Bulgaristan'ı kuşkulandırmak için bir süredir maksatlı olarak devam ettiriliyordu. Trakya Cemiyetinin faaliyet ve gazetelerle yaptığı neşriyatta Yugoslavya'nın parmağı olduğu elçiliğin yapmış olduğu araştırmalardan anlaşılmıştı. Bulgaristan kamuoyunu coşturacak haberler de yine aynı kaynaktan gönderilmekte idi (BCA, 30.10.0.0/241.629.17, 22.06.1933). Bu meyanda Hariciye Vekaleti tarafından Mart 1933'te Başvekalete gönderilen yazıda Bulgaristan'da neşredilen Trakya gazetesinin 16 Şubat tarihli nüshasında görülen haber hülasası yer almakta idi. Buna göre anılan gazetede Kaloyan Bobeff imzalı bir makalede Bulgarların Balkanlar'da ve Avrupa'da cereyan eden olaylara daima kayıtsız kalmakta olduklarından şikayet edilerek mesela son zamanlarda imza edildiği tebliğ edilen Türk-Yunan ademi tecavüzü ve bitarafılık itilafnamesine kimsenin önem vermediği, bu itilafın Bulgaristan'a yönelmiş olduğuna dikkat çekilmekteydi (BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933).

Ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik iki ülkenin çabaları yıl içinde devam etti. Türk-Yunan iktisadi ilişkilerinin geliştirilmesi için 1933 yılında İstanbul'da Türk-Yunan Bankası kurulmasına karar verildi. İki ülkenin bankalarının koyacağı sermaye ile oluşturulacak bu banka, iki ülkenin iktisadi ilişkileriyle ilgili işlerle meşgul olacaktı. Bankanın sermayesi Yunan Bankaları ile İş Bankası, Sümer Bank ve diğer iki milli banka tarafından ortaklaşa temin edilecekti. Oluşturulması planlanan bu bankanın iktisadi ilişkiler açısından önemli hizmetler vereceği düşünülmüştü (Türk-Yunan Bankası, 1933, s.1). Ağustos 1933'te iki ülke arasındaki görüşmeler yoğunlaştı. M. Tshaldaris'in Ankara'ya ziyareti ve yeni yapılacak anlaşmalar tarafları daha da yakınlaştırdı. Bu görüşme ve antlaşmalarla iki ülke sıkı bir çalışma içerisine girmeyi ve iktisadi ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktaydı (Türk-Yunan Dostluğu, 1933, s.1).

3.Samimi Antlaşma ve Ekonomik İlişkiler (14 Eylül 1933)

1933 yılında Avrupa'da yaşanan gelişmeler Balkan devletlerinin bir araya gelmesini zorunlu kılıyordu. Bir yandan Almanya'da Nazi Partisinin yükselişi ve iktidara gelmesi, öte yandan İtalya'nın yayılcı siyaseti sonucunda silahlanma hızlandı. Bu durum Balkan devletlerinin barışın korunmasına yönelik adım atmasına neden oldu. Türkiye-Yunanistan arasında gerçekleşen Samimi Antlaşma bu yakınlaşmanın göstergesiydi. İki ülke de samimi çalışma, anlaşma ve dostluk siyasetlerine sadık bir şekilde bağlı olduklarını göstermek, uluslararası alanda ve milli sahalarda gelişen olumlu ilişkilerin etkilerini güçlendirmek için bir antlaşma tesis etmenin uygun olacağına karar verdiler. Bu kapsamda Briand-Kellogg Paktı nedeniyle ve tarafların imzaladığı diğer uluslararası antlaşmalardan ilham alınarak uluslararası barışın tahsisine bağlı olduklarını göstermek için bu antlaşmayı imzaladılar.

Türkiye ile Yunanistan arasında Ankara'da 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan Samimi Antlaşma 6 Mart 1934'te kabul edilerek 2384 kanun numarasıyla Resmi Gazete'de yayımlandı. Türk-Yunan Samimi Paktının imzalanmasında Türk tarafını temsil eden murahhaslar Başvekil ve Malatya Mebusu İsmet Paşa ve Hariciye Vekili İzmir Mebusu Tevfik Rüştü Bey idi. Yunan tarafını ise Başvekil Mösyo Panaghis Tshaldaris ve Hariciye Nazırı Mösyo Demétre Máximos temsil etmişti. Ankara'da imzalanan antlaşma Türkiye ve Yunanistan ortak sınırlarının saldırıdan korunmasını karşılıklı olarak üstlenmişlerdi (madde 1). Ayrıca taraflar uluslararası mahiyette olup kendileriyle ilgili her meselede öncelikli olarak istişare etmeyi, anlaşma ve çalışma siyasetlerinin genel sınırları çerçevesinde, birlikte ve karşılıklı menfaatlerine uygun bulduklarını belirtmişlerdi (madde 2). Türkiye ve Yunanistan uluslararası toplantılarda karşılıklı olarak özel ve ortak menfaatlerini koruyacaklardı (madde 3). Bu antlaşma on sene için geçerli olacak, antlaşmanın bitiminden bir sene evvel taraflardan biri antlaşmayı fesh etmezse antlaşma yeni bir on senelik devre için geçerli olacaktı (madde 4). Antlaşma tasdik edildikten sonra tasdiknameleri ivedilikle Atina'da teati edilecekti. Son tasdik bir nota ile taraflara tebliğ edildikten sonra antlaşma yürürlüğe girecekti (madde 5) (Türkiye ile Yunanistan, 12 Mart 1934, s.3528).

Türk-Yunan ilişkilerini bulunduğu durumdan daha ileriye taşıyan 1933 Samimi Antlaşmasından sonra iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler oldukça gelişti. Antlaşma ekonomik alanda da semeresini verdi. Türkiye ile Yunanistan arasında Samimi Antlaşmanın imzalandığı günlerde iktisadi müzakereler de yapıldı. Görüşmelerden sonra Ankara tarafından gazetelere gönderilen resmi tebliğde iktisadi ilişkilere değinilerek taraflar arasında ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi için yapılacak çalışmalar aktarıldı. Resmi tebliğde Yunan Başvekili Mösyo Panayotis Tsaldaris, Dışişleri Bakanı Dimitrios E. Maximos ve Milli İktisat Bakanı Yorgi Pasmazoğlu'nun Ankara'daki ziyaretleri sırasında Başvekil İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, İktisat Vekili Mahmut Celal Bey ile görüşmelerde buldukları Yunanistan ile Türkiye'yi ilgilendiren konuları dostane bir hava içerisinde tetkik ettikleri bildirildi. Görüşülen meselelerde her iki tarafın da tam bir mutabakat sağladıkları belirtilirken Türkiye ve Yunanistan arasındaki ticaretin daha da canlandırılmasına karar verilmişti. Bununla birlikte iki ülkenin karşılıklı olarak yabancı memleketlerle münasebetlerinde uyumu sağlamak için bir muhtelit komisyon kurulması kararlaştırıldı. Bu komisyon hemen Ankara'da toplanacak ve belirlenen amaçlara ulaşmak için çalışacaktı. Komisyonun amacı Türkiye ile Yunanistan arasında yeni ve geniş bir iktisadi anlaşmaya esas teşkil edecek kadar ilerlediği zaman -ki sonucun Kasım ayına kadar elde edilmesi amaçlanıyordu- Yunanistan İktisat Bakanı Türk mevkidaşıyla temasta bulunmak üzere Ankara'ya gelecekti. Daha önce imzalanan 1930 İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasına uygun olarak Türkiye ve Yunanistan arasında ilerleyen yıllarda Takas ve Kliring antlaşmaları da imzalandı (Dost Yunanistanla, 1933, s.1).

Müzakerelerle ilgili olarak Celal Bayar'ın Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte Türk-Yunan iktisadi işbirliği için karma bir komisyon kurulduğu ifade edildi. Yunan İktisat Bakanı Pasmazoğlu ile Türkiye İktisat Vekili Celal Bey arasında yapılan görüşmelerde iki memleket arasındaki iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi için tam bir uzlaşmaya varıldığı belirtilmişti. Görüşmelerde Yunanistan'ın Türk mahsullerini almak için alım kuvvetini artırmak ve iki ülke arasındaki alım satımda Yunanistan'ın mümkün olduğu ölçüde döviz dengesini kurabilmesini kolaylaştırmak için kontenjan genişletmesi yoluyla Yunan ithalatına kolaylık gösterilmesi kararlaştırıldı. Yunanistan özellikle iştihaklı içkiler, mensucat ve asitli sıvılar ithal edecekti. Bu amaçla kontenjan derhal genişletilecekti. Yunan İktisat Nazırının söylediğine göre bu şekilde Yunanistan'a ihracat yapan tüccarların maruz kaldıkları zarar giderilmiş olacaktı. Müzakereler esnasında Celal Bey birbirine benzeyen ihracat mahsulleri yetiştirmekte olan iki memleketin müşterek bir ihracat politikası takip etmesini teklif etti. Yunan İktisat Bakanı bu teklifi büyük bir memnuniyetle kabul etti. Taraflar bu görüşmelerde alınan kararlardan memnunluk duydu ve iki memleket arasındaki bu ortak çalışmanın çok hayırlı olacağı ifade edildi. Tütün, üzüm, incir ve zeytinyağı için müşterek bir politika takip etme prensibi hemen kabul edildi. Bu ortak

çalışmaların ne yönde yapılacağı ve hangi mahsullerin ne şekilde hudutları dahiline alacağı bilahare Türk-Yunan delegelerinden oluşan ortak bir komisyon tarafından tespit edilecekti. Müzakereler esnasında Yunan İktisat Bakanı Pesmazoğlu tarafından yapılan önemli tekliflerden birisi de iki memleket arasında açılmış olan ticaret mübadelesi temini için tarafları koruyan ahenkli bir sanayi siyaseti takip etmeleri meselesi oldu (Celal Bey'in Gazetemize, 1933, s.1, 6).

Bu hususta bir prensip antlaşması şeklinde mutabık kalınan nokta iki memleketin kendi milli sanayi programlarını uygulamayı takip etmekle beraber bu programların yüz yüze tahakkukuna kadar her iki tarafta üretilmekte olan sanayi maddelerinin çeşitlerinden karşı tarafta mevcut çeşitlerin üretimini daha sonraya bırakarak onun yerine karşı tarafta mevcut olmayan sanayi şubelerini tesis etmek suretiyle iki memleket sanayisi arasında tamamlayıcı bir ahenk sağlamaktı. Bu şekilde her iki taraf ürettiği sanayi ürünlerini diğer tarafta üretilmeyen maddelerle mübadele edebilecekti. Bu prensip anlaşmasının uygulanma şekli Ankara'da toplanacak ortak komisyon tarafından her iki memleketin sanayi programları ve mevcut sanayi üretimi incelenmek suretiyle tespit edilecekti. Yunan İktisat Bakanı Türkiye'de iş yapmak isteyen Yunan Bayındırlık Şirketlerinin tekliflerini de Celal Bey'e bildirmişti. Ancak Türkiye'deki bayındırlık işlerinin mevcut hacminin Türk müteşebbislere dahi yetmemesi nedeniyle iki bakan da bu konuda görüşmeye gerek görmedi (Celal Bey'in Gazetemize, 1933, s.1, 6).

Sonuç olarak iktisadi görüşmeler 15 Eylül'de imzalanan antlaşmanın içeriğine uygun olarak birlikte çalışma esası dahilinde önemli bir sonuca ulaştı. Yunanistan sanayi ürünlerine karşı gösterilen ve gösterilecek olan mücadele ile en önemli müşterilerden olan komşu ve dost memlekete ihracat yapabilecekti. Keza Türkiye yaptığı ihracatı eski yüksek seviyesine çıkarmak imkanı elde etti. Ayrıca ortak bir ihracat politikası takip edilerek Yunanistan'dan başka memleketlere yapılan ihracatın belli başlı kalemlerinin en uygun şartlarda ve rekabet tehlikesinden uzak şekilde ihracatı sağlanmış olacaktı. Bu şekilde Türk-Yunan iktisadi antlaşması ile Türkiye'nin ihracat ticareti için iki katı bir fayda ve gelişme sağlanmış olacaktı (Celal Bey'in Gazetemize, 1933, s.1, 6).

Antlaşmanın imzalanmasından sonra Celal Bey ve Yunan İktisat Bakanı Pesmazoğlu arasında bir telgraf teatisi gerçekleşti. Türk-Yunan Ticaret Antlaşmasının Ankara'da imzası münasebetiyle İktisat Vekili Celal Bey tarafından gönderilen telgrafta şunlar ifade edilmişti;

“Tam bir teşrik-i mesai fikriyle husul bulan ve iki memleket arasındaki ticari münasebetlerin inkişafında yeni bir merhale teşkil eden yeni itilafnamenin aktedilmiş olduğunu bildirmekle bahtiyarım. Bu samimi itilafın netayici ameliyesini teşkil edecek olan muhtelif meseleleri görüşmekle zevkiyap olmak ve mütemadiyen sıkılaştıran Türk-Yunan mukarenetine muvazi olarak iktisadi mübadelelerin terakkisini temin üzere zatı devletinize yakın bir zamanda Ankara'da mülâki olacağımı ümit etmekteyim. Büyük dostluklar. Mahmut Celal”.

Pesmazoğlu'nun cevabi telgrafı ise şu şekilde idi. *“Yeni Türk-Yunan itilafının imzası münasebetiyle zatı devletlerinizin gönderdikleri telgraftan dolayı hararetle teşekkür ederken müzakerelerin devamı müddetince lütfedilen ve bu mes'ut akti mümkün kılan kıymetli yardım için de zatı devletinize hararetle teşekkür etmek isterim. Bu yardımın iki dost memleket arasındaki ticaret münasebetlerini daha ziyade sıkılaştırmaya matuf olan bu itilafın tatbikinde de gösterileceği kanaatini izhar eder ve Türk ticaret menafiti en geniş bir nisbet dairesinde terviç etmek hususunda benim de bütün gayretimi sarfedeceğimi zatı devletinize temin eylerim.*

İktisadi sahada mesaimizi tev'em kılmak ve dostane sıkı teşriki mesaimizin daha ziyade inkişafına matuf tedbirleri müştereken tetkik eylemek üzere zatı devletinizle görüşme zevkini duymak için yapacağım seyahati, Parlamento mesaisi burada bulunmağımı zaruri kıldığından Kanunusani sonuna bırakmak mecburiyetinde kaldığımdan dolayı müteessifim. Fedakar Dostluklar. Pesmazoğlu” (Muahedenin İmzasından, 1933, s.6).

Yunanistan'ın ticari sahada ilişkileri geliştirmek istemesi ihracat ve ithalat dengesi açısından önemliydi. Zira Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı dış ticarete Türkiye'den yaptığı ithalat fazla iken ihracat düşük seviyedeydi. Yunanistan'ın bu noktada arzu ettiği şey Türkiye ile ithalat ve ihracat dengesini sağlamaktı. İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması sayesinde iki ülke arasındaki ticaret biraz canlansa da bilahare bu istek azalmaya başlamıştı. Ticaret antlaşmasının sağladığı kolaylıklar sayesinde birçok Yunan emtiası Türk piyasalarına girmeye başladı ve piyasada tutunabildi. 1932 yılının başından Eylül sonuna kadar Yunanistan'dan Türkiye'ye 227.000 liralık ihracat yapılırken, 1933 yılının sekiz aylık ihracatı 450.000 liraya yaklaşmıştı. Böylece ithalat %100 arttı. Türkiye'nin Yunanistan ile İhracatı ise 1932'de 4.221.000 lira iken 1933 yılında 2.262.000 liraya indi. Bu durumda ihracat %46 azaldı. 1932 yılının ilk dokuz ayında Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ithalatından 19 misli fazla iken 1933'te ihracat ithalattan ancak beş misli fazla oldu. Mevcut şartlar gösteriyordu ki iki memleket arasındaki alışveriş farkı azalmaktaydı. Koşullar tarafların alışverişlerinde birbirlerine karşı isteklerini yitirmeye başlamalarına neden olmuştu. Bu nedenle ticareti yeniden canlandırmak amacıyla Samimi Antlaşma sonrasında iktisadi kararlar alındı. Bu dönemin mevcut şartları dahilinde iki memleket arasındaki ticareti muhafaza ve idame edebilmek için bundan başka bir çare kalmamıştı (İktisat İşleri, 1933, s. 4).

Yunanistan'ın Ağustos 1933 zarfındaki dış ticareti bir önceki yılın aynı ayından daha iyi bir seyir izlese de ihracatındaki düşüş dikkat çekmekte idi. İhracatın Ağustos ayında miktarca çoğalmasa da bir ay önceki ihracatın bir mislinden daha fazla olsa da 1933 yılının başlarından Ağustos sonuna kadar sekiz aylık dış ticaret kıymeti toplamı bir önceki yılın aynı döneminde 5.184 milyon drahmi iken 3.554 milyon altın drahmiye düşmüştü. Yani Yunan dış ticaret %31 azalmıştı. İthalattaki azalış %37,7 ihracattaki eksilme ise %15,4 olmuştu. Takas ve kliring antlaşmalarıyla yabancı memleketlerle ticaret antlaşmalarının imzalanması devamlılığı sağlasa da yeterli değildi. Bu şartlar altında Türk-Yunan ticareti imzalanmış olan ticaret antlaşmaları sayesinde geliştirilmeye çalışılmıştı. Ticaret antlaşmaları iki ülke arasında alışverişini 1929 Dünya Ekonomik Buhranının etkilerinden mümkün olduğu kadar korudu ve tarafların alışverişlerini geliştiren bir mahiyet aldı (İktisat İşleri, 1933, s.4).

Balkan Antantı ve Ekonomik İlişkilerin Gelişmesi (9 Şubat 1934)

Balkan ülkeleri arasında siyasi yakınlaşma iktisadi alanda da semeresini vermişti. Balkan ülkelerinin Balkan birliği kurma çabaları iktisadi alanda da kendini gösterdi. 1930-1933 yılları arasında yapılan Balkan Konferansları bu açıdan önemliydi (Malkoç, 2019, s.141-168). Konferanslarda ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için de görüşmeler yapıldı. Zira 1929 Dünya Ekonomik Buhranının getirdiği zor koşulları aşmak ve Balkan ülkelerinin iktisadi kalkınmasını sağlamak amacıyla bir dizi kararlar alındı. Balkan Antantı sadece siyasi alanda bir birlikteliği öngörmüyordu. Antant iktisadi sahada işbirliğinin sağlanmasına yönelik kararları da içeriyordu. Böylece konferanslar sayesinde Balkan ülkeleri arasında ekonomik işbirliği gelişti. Ülkelerin ticaret odalarının birlikte çalışması ve Balkan Ticaret ve Sanayi Odası Konseyi oluşturulması kararlaştırıldı (Balkan Sergisi, 1931, s.3). Konsey 1931'den itibaren faaliyete geçti ve çalışmalarını 1933'ten itibaren artırdı (Balkan Ticaret Odası, 1933, s.1, 5; Metin, 2012, s.59-67). Keza Balkan Paketi ülkelerinin temsilcilerinden oluşan iktisat meclisleri kurulmasına karar verildi (Hazırlıklar, 1933, s.5).

Balkan Antantının 9 Şubat 1934'te imzalanmasıyla iktisadi ilişkiler daha da derinleştirilmişti. Balkan Antantı Konseyi'nde iktisadi alanda yaşanan gelişmeler masaya yatırılmış bu kapsamda Balkan devletleri arasında ekonomik alanda faaliyetler belirlenmişti. Bu meyanda Mayıs 1935'de Bükreş'te yapılan Balkan Antantı Konsey toplantısında alınan iktisadi kararlar çerçevesinde antant ülkeleri arasında ticareti geliştirme, ulaşımın düzenlenmesi, turizmin geliştirilmesi, bankacılık sisteminin oluşturulmasına yönelik esaslar kabul edildi. Konsey ayrıca ticari alanda faaliyetlerin artırılması, bu alanda kapsamlı bir serbestliğin sağlanması, dış ticaret kurumlarının birlikte faaliyet göstermesi için ülkeler arasında çeşitli organizasyonların

yapılmasına karar vermişti. Böylece antant ülkeleri arasında ihracat ve ithalatın artırılması için tedbirler alındı (Balkan Antantı, 1935, s.1, 12).

Bu çalışmalar kısa sürede semeresini verdi. Balkan İktisadi Konseyi'nin 15 Nisan 1938'de yaptığı olağan görüşmelerde Balkan Antantı ülkeleri arasında yapılan ticari faaliyetlerin arttığına dikkat çekilmişti. İktisadi Konsey ihracatın artırılması için bu alandaki kuruluşların bir araya gelmesini sağlamak için Atina'da bir toplantı düzenlemeyi uygun bulmuştu. Öte yandan Balkan ülkeleri arasında düzenlenen fuar ve panayırlara iştirak kararlaştırılmıştı (Balkan İktisad, 1938, s.1, 7).

Balkan Antantı sonrasında Türk-Yunan iktisadi ilişkilerin daha yakınlaştığı anlaşılmakta idi. Bu kapsamda İcra Vekilleri Heyeti'nin 12 Mayıs 1934 tarihli toplantısında Türk-Yunan Ticaret Ofisi hakkında daha evvel İktisat Vekaleti'nin hazırlamış olduğu talimatname onaylanarak yürürlüğe girdi (BCA, 30.18.1.2/45-31-7, 12.05.1934). Atina'da kurulan Türk-Yunan Ticaret Ofisi, 1936 yılının Ağustos ayı başında faaliyete geçti. Ofis, Türkiye ile Yunanistan arasında ticari münasebetleri geliştirmek için kuruldu. Bu kapsamda iki memleketi ilgilendiren ticari ve iktisadi meseleleri incelemek, ticaret erbabının iş yapmak istediği iki memlekette birinin kanunlarına, ticari örf ve adetlerine dair bilgi vermek, iki memleketin tüccarlarını birbirine tanıtmak, resmi, mali ve ekonomik müesseselerle temasa geçirmek, üyeleri arasındaki münasebetlerin genişlemesine çalışmak, ticari işlemlerde iki memleketin tüccarları arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları barış içinde çözmek, turizm ve diğer iktisadi münasebetlerin karşılıklı olarak gelişmesine yardım etmek gibi görevleri vardı. Ofisin idare Heyeti Reisi Eski İktisat ve Maliye Bakanı Yorgi Pasmazoğlu idi. İkinci Reisi Atina'da Türk Ateşe Komersiyali Dr. Naci Aday, İkinci Reis Muavini Ticari Mübadelat Yunan Şirketi Genel Direktörü Şarl Traversalos, Genel Sekreter tüccardan Platon Hacı Mihali idi. Üyeler ise Türkiye'nin Atina-Pire Başkonsolosu Kamil Mümtaz Akay, Eski İktisat Nazırlarından N. Kanelopoulos, Atina Ticaret ve Sanayi Odası Reisi K. Maneas, Yunan Yüksek İktisat Meclisi Üyesi ve Milli Banka Direktörü V. Simonidis, Vio/A. Şirket Direktörü A. Mihalidis'di (İktisat Vekaleti Türkofis, 16 Eylül 1936, s. 21).

Türkiye ve Yunanistan Arasında Takas Antlaşması (10 Kasım 1934)

Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan antlaşmalar ve dostane ilişkiler çerçevesinde iki ülke ticari münasebetlerini geliştirmek için son derece önemli bir mesai harcadı. Ticari ilişkileri dönemin şartlarına uygun olarak azamî derecede geliştirmek için taraflar oldukça istekli idi. Bu amaçla Türkiye ve Yunanistan, aralarındaki ticarî mübadeleleri, iki ülke arasında geçerli olan 30 Ekim 1930 tarihli Ticaret, İkamet ve Seyrisefain Antlaşmasının hükümlerini bozmamak üzere bir takas antlaşması imzaladı. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Takas Antlaşması ve ekleri ile İkamet, Ticaret ve Sayrisefain Mukavelesine eklenen antlaşma İcra Vekilleri Heyetinin 2/12/1934 tarihli toplantısında tetkik edildi. Bunlardan tarife indirmeyi içeren ekli antlaşmanın 2294 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanarak ve 15 Aralık 1934'den itibaren geçici olarak ve diğerlerinin de yukarıda yazılı tarihte kesin olarak yürürlüğe girmesi için onay verildi. 14 maddeden oluşan Takas Antlaşmasında kararnamenin sonunda ekli, listede yazılı Yunan malları miktar olarak sınırlamaya tâbi tutulmaksızın Türkiye'ye ithal edilebilecekti. Kararnamenin sonunda iki numaralı listede yazılan mallarda ise her maddenin hisasında gösterilen miktarlarda ithalât yapılabilecekti. Yunan ithalâtı aynı zamanda umumî kontenjan rejiminden de istifade edebilecekti. Yunan mallarının Türkiye'ye ithal tarzı ve ödeme usulü antlaşmanın diğer maddelerinde gösterilmişti (madde 1) (Türkiye ile Yunanistan, 17 Kanunuevvel 1934, s.4541-4544). Bu antlaşmayla Yunan mallarının Türkiye'ye girişinde kolaylık sağlanmıştı.

Yunanistan'a ithal edilecek Türkiye menşeli malların, ödeme usulleri beş kısma ayrılmıştı. Birinci kısım canlı hayvanları ve taze balıkları ihtiva ediyordu. İkinci kısım, yumurta, hububat, kümes hayvanları, peynirler, soğan, sarmısak, jambon, pastırma ve sucuğu içermekte idi.

Üçüncü kısım pamuk ve yünü, dördüncü kısım kömür, tuz ve konserve balıkları ihtiva ediyordu. Beşinci kısım diğer Türk mahsullerinin tamamını içeriyordu (madde 2). Birinci kısma giren malların Yunanistan'a ihracından dolayı alacakların %50'si serbest döviz sistemiyle kalan %50'si ise takas sistemiyle yani aynı kıymette Yunan mallarının Türkiye'ye ithal edilmesi yoluyla ödenecekti (madde3). İkinci kısma dahil olan Türk mallarının ödemesi Türkiye ve Yunanistan'ın kliring anlaşmaları kapsamında Merkez Bankaları ya da takas ofisleri devreye sokularak bloke kalan alacaklardan hesaba geçirilerek ödenecekti (madde 4). Bu maksatla, Yunanistan Bankası tarafından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası adına bir özel hesap açılacaktı. İkinci kısma giren malların Yunanistan'a ithalinden meydana gelecek alacaklar bu hesaba Türk lirası üzerinden kaydedilecekti. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu suretle teşekkül eden alacakları, yukarıda sözü geçen Banka ve Takas Ofislerine tahsis edecek ve bu meblâğların karşılığını Türk ihracatçılarına ödeyecekti. Üçüncü kısma giren malların bedellerinin tamamı, Türkiye'ye hususî kliring sistemi ile serbestçe veya her maddenin karşısında yazılı kontenjan miktarları kadar ithal edilecek olan ve bir cetvelle belirlenmiş olan Yunan mallarının bedelleri ile takas edilecekti (madde 5). Dördüncü kısma giren Türk mallarının Yunanistan'a ihracından mütevellit alacaklar dördüncü maddede olduğu gibi kliring sistemi dahilinde ödenecekti (madde 6). Beşinci kısma giren Türk mallarının Yunanistan'a ihracından mütevellit alacakların %35'i serbest döviz yoluyla %40'ı takas bonolar ile ve kalan %25'i dördüncü maddede belirtilen kliring usulüne göre yani Yunanistan Bankasının Merkez Bankalarında veya Takas Ofislerinde bloke kalan alacaklarından mahsup suretiyle ödenecekti. Antlaşmanın diğer maddeleri ticaretteki teknik ayrıntılar ve takas sisteminin işleyişi ile ilgiliydi. Kanunun son maddesinde antlaşmanın 15 Aralık 1934'den itibaren altı ay için geçerli olduğu bu ilk devrenin bitiminden bir ay önce feshi bildirilmediği takdirde antlaşmanın bir altı ay daha kendiliğinden uzayacağı esasa bağlanmıştı. Antlaşma Ankara'da 10 Kasım 1934 tarihinde 2 nüsha olarak imza ve teati edilmişti (Türkiye ile Yunanistan 17 Kanunuevvel 1934, s.4541-4544; Türk-Yunan Takası, 1934, s.1).

Takas Antlaşmasından hemen sonra 30 Ekim 1930 tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasının Türk tarifesine ilişkin B listesinde tadilat yapıldı. Buna göre Türk tarifesinde yer alan mandalina, ağaç kavunu, terebentin yağı, sakız, kolofan, asit nitrit, asit kloridik, sülfürik vb. maddelerde belli oranlarda indirime gidildi. Bu antlaşma 15 Ekim 1934'ten itibaren geçici olarak uygulanacaktı.

İki ülke arasında Ankara'da yapılan görüşmeler ve imzalanan antlaşmalar ile Türkiye ve Yunanistan İktisat Vekilleri iki ülkenin iktisadi alanda sıkı bir işbirliğine girmesini sağlamışlardı. İktisat Vekilleri bu amaçla öncelikli gümrük tarifeleri tesisi ve hatta iki ülke arasında bir gümrük birliği aktini ve keza müşterek bir sanayi politikasının tesbiti imkânlarını görüşmüştü. İktisat Vekilleri aracılığıyla Türk ve Yunan Hükümetleri, ifade edilen bu amaca en yakın zamanda ulaşabilmek için gerekli şartları incelemeyi ve bunların yapılabilmesi için gerekli faaliyetleri araştırmayı kararlaştırmışlardı. 10 Kasım 1934 tarihinde İktisat Vekili Mahmut Celal Bey ve Pesmazoğlu arasında yapılan görüşmelerde ayrıca bankalarda bloke kalmış ticari borçlardan hasıl olan paraların karşılıklı olarak takas edilmesine karar verilmişti (30 Birinci Teşrin 1930 Tarihinde, 17 Kanunuevvel 1934, s.4544). Ankara'da imzalanan bu antlaşmalar taraflarca onaylandı. Bilahare ihtiyaç duyuldukça kanunlar üzerinde tadilat yapıldı (30 Birinci Teşrin 1930 Tarihinde, 2 Kanunusani 1935, s.4615).

1934 yılında yapılan iktisadi anlaşmalar ile iki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin daha iyi bir noktaya taşınması amaçlandı. Yunanistan'ın en büyük İktisadi gazetesi olan İkonomologos Atinon gazetesi Türkiye'nin ticaret ateşesi Halil Mithat Bey'in bir makalesini neşretti. Gazete Türkiye'yi "*mümtaz dost*" olarak ifade ediyordu. Zira Halil Mithat Bey, Türkiye ve Yunanistan arasında iktisadi sahada daha sıkı bir işbirliğini sağlamak için yapılan antlaşmanın ortaya çıkmasında önemli hizmetler veren ve bu teşebbüsün samimi bir taraftarı olarak tanıtılmaktaydı. H. Mithat Bey'in İkonomologos Atinon gazetesinde neşredilen makalesinde öncelikli olarak iki milletin asırlar önce temas ve tanışmalarına yer verildi. Türklerle Yunanlıların tanışıklığının

Osmanlı döneminde başlamadığı daha eskiye gittiği hatırlatıldı. Bu anlamda Osmanlı Devleti kurulmadan evvel de Türk ırkına mensup bazı milletlerin yakın doğunun muhtelif yerlerinde yerleştikleri, Balkanlar'ın Osmanlı Devleti tarafından zaptından daha evvel Türklerin Balkanlar'a yayıldıkları, dolayısıyla iki milletin tanışma ve temaslarının daha eskiye dayandığı vurgulandı. Makalede iki toplumun mizaçlarının birbirine çok benzediği, adet ve zevklerinin aynı olduğu ve başka milletlerden ziyade birbirleriyle daha kolay anlaşabildikleri, bazı bölgelerde iki milletin tamamıyla kardeşlik içinde yaşadıkları, bunun yanında zaman zaman ihtiraslardan ve ırki bir kin duygusunun zuhur etmesi nedeniyle istenmeyen elim hadiselerin meydana geldiği de belirtildi. Bu olumsuz gelişmelerin durumun kötü idare edilmesinden ve çeşitli tahriklere kapılınmasından kaynaklı olduğu hatırlatıldı (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s.1-4).

Halil Mithat Bey, artık bahsi geçen olumsuzlukların ortadan kalktığını, mazinin kesin bir şekilde unutulduğunu çünkü iki milletin kaderini yönlendiren yöneticilerin hakiki menfaatlerinin nelerden ibaret olduğunu taktir ettiklerini bildirdi. H. Mithat Bey'in bu görüşlerine rağmen bazı çevrelerde Türk-Yunan yakınlaşmasının bütün sahalarda beklenen semereleri vermediğini savunanlar bulunuyordu. H. Mithat Bey bu iddiaların doğru olmadığını belirtti. Zira son on sene içinde iki memleketin ticari mübadeleleri tetkik edilecek olursa barışın tesis edilmesinden sonra yani 1922'den sonraki Türk-Yunan münasebetleri henüz tam anlamıyla değişmemişti. Yunan mallarının 1929 senesine kadar Türkiye'ye ihracatı "emniyet içinde" bir halde gelişmişti. Bunun için resmi Türk istatistiklerine göre 1922'den sonra ithalat ve ihracat rakamları şu şekilde verilmişti;

Türkiye'nin Genel İhracat ve İthalat Rakamları (1923-1928)

Yıl	İhracat (Türk Lirası)	İthalat (Türk Lirası)
1923	927.000	2.881.000
1924	1236.000	8.319.000
1925	1274.000	8.568.000
1926	1163000	8.401.000
1927	783.000	9.980.000
1928	968.000	11.585.000

(BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s.1-4).

Halil Mithat Bey'in verdiği bu resmi rakamlardan anlaşıldığı üzere ithalat ile ihracat arasındaki oran büyük değildi ve %15'i geçmemişti. 1925'te ise 14.9 olarak tespit edilmişti. 1929'dan sonra ise aradaki oran mahsus derecede değişmiş olup bu da başlıca şu sebeplerden kaynaklanmıştı;

1-1914'ten 1922'ye kadar devam eden savaş nedeniyle Türkiye'deki stok mallar hemen hemen tükenmişti. Bunun sonucunda dışarıdan birçok mal ithal edildi. Bu nedenle dış ticaret orantısız bir şekilde yürüdü. 1929'da Türkiye'ye toplam 256.295.379 lira kıymetinde eşya girdi ve buna karşılık yalnız 155.214.000 liralık eşya ihraç edildi. Dikkate şayandır ki Türkiye'ye Yunanistan'dan ithal edilen eşyanın bir kısmı mesela renga, sigara kağıdı, kok kömürü gibi şeyler başka memleketlerden Türkiye'ye geldi.

2-Benzerleri Türkiye'de yetişen bazı mallar hariçten geliyordu. Fakat sonraki yıllarda Türk üretimi kuvvetlendiği için dışarıdan alınan birçok eşyanın girmesine gerek kalmamıştı.

3-Yunan emtiası son zamanlarda benzer yabancı malların şiddetli rekabetine maruz kalmıştı. Bunun doğal bir sonucu olarak Yunan malları yavaş yavaş piyasadan çekilmişti. Mesela mensucat, muhtelif ipekliler, cam mamulâtı bunlar arasındaydı.

4-Dünya Ekonomik Buhranı yalnız Türkiye'nin değil bütün ülkelerin ticaretinde durgunluk oluşturmuştu. Bu nedenle halkın alım gücü önemli derecede zayıfladı. 1932 yılında Türkiye'nin genel ithalatı 85.000.000 liradan ibaret oldu.

5-Ekonomik buhran yüzünden hemen bütün devletler milli paralarının, sanayilerinin ve dış ticaretlerinin himayesi için kendilerini müdafaa ve himaye eden tedbirleri alma yolunu izlemişlerdi. Türkiye'nin de eşya sınırlaması uygulaması ve Türk parasının himayesi için diğer bazı tedbirler alması doğaldı. Bunun sonucunda bütün ithalat eşyası yanında Yunan mallarının da ithalatı azalmıştı. Öte yandan Türkiye'nin zirai ve sanayi alanında ilerlemesi de bu azalmada etkili olmuştu (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s.1-4).

Bütün bu faktörlerin yanında Yunan ihracat ticaretinin durgunluğu ve iki memleketin mübadeleleri arasında dengesizlik başka bir sebepten de ileri gelmekteydi. İki memleket hemen hemen aynı zirai ürünleri yetiştiriyordu. Mesela ikisi de tütün, incir, üzüm, zeytinyağı ve meyve üreten ülkelerdi. Aynı durum daha küçük ölçüde sanayi alanında da görülüyordu. Bu noktada çimento, yünü ve ipekli mensucatu, mamul deriyi, halıları ve sair ürünleri zikretmek mümkündü. Bunların bazılarının üretim ve imalatı yerli ihtiyaçları tatmin etmekteydi. Mesela bu dönemde Türkiye'de mevcut dört çimento fabrikası yerli çimento ihtiyaçlarına tam cevap verebiliyordu. Türkiye'nin başka sanayi şubeleri de son zamanlarda önemli bir gelişme göstermişti. İçki imalatı, gıda maddeleri sanayisi, kimya sanayii, şekerlik ve mobilyacılık gelişme gösteren sanayi alanlarındandı. İşletilmekte olan iki şeker fabrikası vardı ve bir üçüncüsü Eskişehir'de yapılmaktaydı. Peynircilik, hayvan yetiştiriciliği, ipekçilik ve bütün ziraat işleri de memnuniyet verici şekilde gelişmekteydi. Ancak bu ilerlemeye rağmen bir çok eşyanın Türkiye'ye girişi devam ediyordu. Çünkü üretimi yeterli olan eşya nisbeten azdı. Memleketin ihtiyacı özellikle mühendislik, metalurji, zirai ve bütün fenni aletlerdi. Yunanistan'ın Türkiye'ye satabileceği mallar hususuna gelince; Yunanistan son senelerde sanayisini önemli derecede geliştirmişti. Halil Mithat Bey'in raporuna göre Yunanistan, Türk piyasasına şu eşyaları ihraç edebilirdi; cam mamulatu, kimyevi gübreler, boyalar, reçineden çıkan şeyler, kauçuk mamulatu, aliminyumdan mamul malzemeler, pamuklu mensucat ve iplikler, muhtelif kimyasallar ve zirai aletler. Türkiye'de Yunan mallarının sürümünün artırılması için şu hususlara dikkat edilmesi tavsiye edilmişti;

- 1-İlgili kişilerin Türk piyasalarının ihtiyaçlarını yerinde tetkik etmek,
- 2-Yunan mallarına hangi memleketlerin rekabet etmekte olduklarını tespit etmek,
- 3-Yunan malları fiyatlarının müşteriler için uygun ve menfaatli olması,
- 4-Yunan mallarının kalite itibarıyla de benzer Avrupa mallarından aşağı olmamaları,
- 5-Reklamla propaganda edilmek suretiyle Türkiye halkına tanıtılması.

Yunanistan'a ithal edilmekte olan Türk malları için de aynı şeylerin yapılması şarttı. Birçok Yunan eşyası şimdiki halde Türk pazarlarında tanınmış değildi. Tanıtılması için ise Yunan sanayi ve ticaret erbabı tarafından gayret sarfedilmeliydi (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s. 1-4).

Raporun son kısmında Türk halkı ve hükümetinin Yunanistan'a karşı hissiyatına yer verilmişti. Buna göre Türk milleti ve hükümetinin Yunanistan'a karşı en iyi hissiyatla dolu olduğuna şüphe yoktu. Bilhassa Atina'da son Türk-Yunan müzakerelerini idare eden İktisat Vekili Celal Bayar gerek Yunanistan'da ve gerekse Türkiye'ye dönüşünde Yunan sanayiinin gelişim derecesinden dolayı sevinç ve takdirlerini bildirmişti. Yunan eşyasının Türkiye'de yayılmasını kolaylaştırmak için mümkün olan şeyleri yapacağını da beyan etmişti. Yunanistan'da da Türkiye mahsulat ve mamulatu için aynı şeyin yapılmasını temenni etmişti. Öncelikle Türk mallarının yüksek kalitesinin Yunan piyasasında takdir edileceği ifade edilmişti. Bu anlamda Yunanistan'da ilgi

görecek Türk eşyası ise raporda şu şekilde belirtilmişti (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s.1-4);

-Türk kömürü, Adana ve İzmir'in seçkin pamuğu, Karadeniz sahillerinden Batı ve Kuzey Anadolu'nun hububatı, Ankara, Eskişehir, Mersin, ve sair bölgelerin zahireleri, Trabzon, Bursa ve Urfa'nın yağları, Giresun'un fındığı, İzmir, Antalya ve Doğu vilayetlerinin kasaplık hayvanları, Anadolu'nun yünleri, Amasya'nın emsalsiz elmaları, Ankara'nın armudu, İstanbul'un balıkları ve Karadeniz'in yumurtaları Yunan pazarlarında revaç bulabilirdi.

Esasen iki memleketin iktisadi çalışma beraberliği kaçınılmazdı. Bunu Yunanistan'da Halil Mithat Bey'in dost olarak nitelendirdiği M. Avramidis de makalelerinde dile getiriyordu. Komşulukları, ulaştırma kolaylıkları ve malların kalitesi ticari münasebetleri kolaylaştırmaktaydı. Bu arzular etrafında her iki memlekette şahsi teşebbüsler faaliyete geçerse istenilen amaçlara ulaşmak mümkün olacaktı. Türk ve Yunan yetkili çevrelerinin samimi gayretleri neticesinde bu amaçlara ulaşmak mümkündü. Türk-Yunan dostluğunun devamlı olacağı ve yakın gelecekte iktisadi gelişmenin temel taşıını teşkil edeceği belirtilmişti (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s.1-4).

Türk-Yunan ekonomik ilişkilerinde yaşanan yakınlaşma çabası dikkatlerden kaçmıyordu. Ancak bu ekonomik yakınlaşma özellikle Amerika'da neşredilen Yunan gazeteleri tarafından eleştirilmekte idi. Örneğin Türkiye'nin 3 Aralık 1934'te din adamlarının dini kıyafetlerini en yüksek din görevlisi hariç sadece ibadet yerlerinde giyebileceklerine yönelik karar Amerika'da neşredilen Yunan gazetelerinde kara propagandaya tabi tutuluyor bu vesile ile Türk-Yunan ekonomik ilişkileri eleştiriliyordu. Dahiliye Vekili tarafından Başvekalet'e gönderilen 24 Şubat 1935 tarihli yazıda ABD'de New York'ta neşredilen Etnikos Kirikas ve Atlantis gazetelerinin Türk-Yunan ilişkilerine yönelik değerlendirmelerine yer verilmişti. Bu kapsamda Türkiye'de çıkarılan 24 Şubat 1934 tarihli karara yönelik anılan gazetelerde yapılan değerlendirilmeler tercüme edilerek Başvekalet'e iletildi. Etnikos Kirikas ve Atlantis gazetelerinde yer alan değerlendirmeler söz konusu gazetelerin Atina muhabiri tarafından gönderilmişti. Etnikos Kirikas'ın yazdığına göre Türkiye'de çıkarılan bu kanun Ortadoksluğu aşağılamaktaydı ve Ortadoks Patrikanesine karşı bir darbe niteliğindediydi. Bu olaydan dolayı Atina Sinod'u teessürünü beyan etmişti. Atina Sensinoğu ortak bir teşebbüste bulunmak üzere müstakil kiliselerle temasta bulunmayı düşünmekteydi. Türk-Yunan Birliği Reisi, Türkiye'de çıkan bu kanunu protesto amacıyla istifa etmişti. Bu teşkilatın diğer üyeleri de istifa etmek üzereydi. Patrikhane mahfili de bundan çok müteessir olmuştu. Patrik Fotyos matem ilan etmiş olduğundan Galata'daki Ayanikola kilisesinin özel gününde bulunmamıştı. Buna karşılık Beyoğlu metropolidi yeni kanun dairesinde hareket edeceğini beyan etmişti. Ermeni patriği ile Katolik papazlarından bazıları da aynı tarzda davranacaklarını bildirmişlerdi. Bu kanunun Türk-Yunan dostluğuna darbe indirdiği yazılmıştı. Etnikos Kirikas'ın Atina muhabirinin 12 Ocak 1935 tarihli mektubunda ise şu ifadeler yer alıyordu;

“Türk-Yunan münasebetine darbe indiren cübbe meselesi enfüsi (öznel) değil afaki bir tarzda muhakeme edilmelidir. Türk-Yunan dostluğu o kadar çürük bir temel üzerine kurulmuştur ki, bunun üzerine sağlam bir bina yapmak imkansızdır. Fıtraten küstah olan Türkler, karşılarında mağlup Yunan milleti bulunduğunu zannederek arslan payı istemektedirler. Bunun içindir ki, aleme ilan olunan bu dostluk bu neticeleri vermiştir. Yunanistan kendi topraklarında yaşayan Müslümanlara ekalliyetine her türlü dini, siyasi, içtimai hürriyetleri vermiş bulunmaktadır. Millet meclisinde bunların mümessilleri vardır. Herkes çete reislerini Yunanistan'dan kovmuştur. Her hareketini dostluğa göre tanzim etmektedir. Türkiye'den 12-14 bin liralık mal ithal ettiğimiz halde Türkiye'ye ihraç ettiğimiz emtianın kıymeti senede 3-4 bin lirayı geçmemektedir. Türkiye, Rusya'nın teşvikiyle tesis ettiği fabrikalar sayesinde Yunan sanayiini mahvetmektedir. Buna mukabil Türkiye kararlılıkla programını tatbik etmeye devam ediyor. Maksadı İstanbul

Rumluğunu defetmektir. Tazyikler, vergiler ve her türlü vesait ile İstanbul Rumlarını Yunanistan'a hicrete mecbur etmektedir. Güya medeniyetin en yüksek mertebesine yükselmiş olan Mustafa Kemal'in memleketi serseri Papa Eftim'i bile himaye ediyor. Bu kurt dostluğundan faidemiz nedir? Şimdi de patrikaneyi kovmak istiyorlar. Esasen sıranın patrikaneye geleceği muhakkaktı. Bu dostluk komedisine nihayet vermelidir. Türk, fes de şapka da giyse zihni daima birdir. Bu dostluğu kuran hatasını anlamalıdır” (BCA, 30.10.0.0/255-719-7, 24.02.1935, s.1-2).

Haberde Yunan gazetelerinde Türkiye'ye karşı oluşan tepkiye karşı Cumhuriyet gazetesinin cevap verdiği ve bu tavra karşı Cumhuriyet'in hayret ettiği bildirilmekteydi. Türk matbuatı ruhani reislerin beyanatını neşretmişti. Ermeni Patriği Mesrup Naruyan, Avrupa'da da böyle olduğunu, kilise dahilinde ruhani elbise giyildiğini, papazlarına emir verdiğini dile getirmişti. Ermeni Katolik Episkopos Tomas'ın ise kanunu gururla karşıladığını, bunu tatbika mecbur olduğunu, Atatürk'e minnettar olduklarını dile getirmişti. Haham Marküs da meşrutiyetten beri cübbe giymediklerini dile getirmişti (BCA, 30.10.0.0/255-719-7, 24.02.1935, s.1-3).

Kılık kıyafetle ilgili yaşanan bu gerginlik Türk-Yunan münasebetlerini etkilemedi. Zira propaganda haberleri neşredilmeden evvel de taraflar görüşme halindeydi. Türk Dışişleri Bakanı 15 Aralık 1934'te Atina'ya giderek burada taraflar arasında siyasi ve ekonomik ilişkileri ele alan bir dizi görüşme yaptı. Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos ile görüşen Tevfik Rüştü Bey, Yunan Başbakanı Tshaldaris'in bulunduğu bir akşam yemeği sonrasında Yunan basınına açıklamalarda bulundu. Maksimos, Türk Dışişleri bakanıyla iki ülke arasındaki bütün işleri oldukça samimi ve dostane bir hava içerisinde tetkik ettiklerini ve tarafların her işte tamamıyla uyumlu düşündüklerini belirtti. Tevfik Rüştü Bey ise Yunan basınına şu beyanatta bulundu:

“Bugün gene memleketinizde bulunmaktan çok memnunum. Buraya geldiğimde kendimi adeta kendi memleketimdeyim gibi zannediyorum. Bana karşı gösterilen samimiyet ve dostluğa müteşekkirim. Bütün dostlukların tecrübe devresi geçirmesi tabiidir. Kisve meselesi de böyle oldu. Bu mesele esasen tamamıyla dahili bir mesele idi. Yunanistan'ı en ufak şekilde rencide edecek birşeyin tasavvuru mümkün değildi. Nasıl olur ki bu kadar birbirine bağlı olan bir millet diğerini rencide etmeği aklına getsin? Yunan halkı bilmelidir ki bu dakikada menfaati Türkiye ile pek bağlı olmaktadır. Türk milleti lüzum görüldüğü takdirde sizin için kanını dökcektir. Yunan siyasi adamlarının bu meselede gösterdikleri dirayet ve dostluklara hayranım...” (Türkiye Dış Bakanı, 16 Birincikanun 1934, s.1, 5).

Türkiye ile Yunanistan siyasi ve ekonomik ilişkilerin zarar görmemesi için azami gayret gösterdi. İlişkileri zedeleyebilecek herhangi bir olumsuzluğa yer verilmedi. Örneğin 2 Kasım 1937 tarihli olup Musfafa Kemal Atatürk'ün imzasını taşıyan bir Bakanlar Kurulu Kararnamesinde Türkiye ile Yunan dostluğunu rencide edecek mahiyetteki resimlere fırsat verilmemesi, bu resimlerin satışının, dışardan ithal edilmesinin yasaklanmasına karar verildi (BCA, 30-18-1-2/79-90-15, 02.11.1937).

İki taraf arasında iktisadi ilişkileri geliştirmeye yönelik çabalar zaman zaman iç olaylar nedeniyle akamete uğrayabiliyordu. Örneğin 1935 yılında Venizelos'un önderliğindeki Cumhuriyetçi askerlerin darbe girişimi nedeniyle Yunanistan siyasi bir kriz içerisine sürüklendi. Darbe bastırılrsa da bu durum Türk-Yunan ticari ilişkilerini etkiledi. Zira bu olaydan dolayı ithalat ve ihracatta bazı dalgalanmalar oluştu. Yunanistan'da çıkan isyan Türkiye ile olan ihracata büyük bir zarar verdi. İki ülke arasındaki ticari münasebetler bir süre durdu. İki tarafın tüccarları da bundan zarar etti. Bunun üzerine ihracatçı Türk tüccarlar birleşerek Ekonomi Bakanlığına müracaat ederek son Yunan isyanınının Türk ihracatına yaptığı büyük zararın telafisi için tedbirler alınmasını istediler. Bu kapsamda Yunanistan ile Türkiye arasındaki takas anlaşması gereğince Türkiye'ye giren malın üç ay zarfında mukabili Yunanistan'a ihraç edilebilir esasına dikkat çektiler. Son isyan hareketinden dolayı Yunanistan ile Türkiye

arasındaki ticaretin uzun süre durması nedeniyle her iki taraf tüccarlarının hiç bir kabahatleri olmadan bu durumdan zarar gördükleri hatırlatılarak üç aylık sürenin altı aya uzatılmasını istediler (İhracatçıların İsteği, 25 Mart 1935, s.3, 6).

Bu arada Yunanistan yaşadığı krizlere rağmen ekonomisini güçlendirme çabası içindeydi. Yunanistan'da sanayi üretimi 1935 senesi için 10.117.256.000 drahmi ve 1936 için 11.841.975.000 drahmi olarak tahmin edilmekteydi. Yunan endüstrisinin en önemli kolları dokuma, kimya, gıda, elektrik enerjisi, inşaat malzemesi, makine, kereste, kağıt, tütün, demirdi. Tam anlamıyla sanayi mahiyetine sahip fabrikaların sayısı 3.000 olarak ifade edilmekteydi. İşçi sayısı ise 200.000 civarında idi. Yunanistan linyit dışında çok fazla bir yakıtı olmadığı için endüstride kullanılan yakıtı dışardan ithal etmekteydi. Ancak Yunanistan linyit sahalarının artırılması için çaba sarfediyordu. Linyitten biriket, karboran üretimine çalışılmakta ve yeni yöntemler denenmekteydi. Yunanistan'ın başlıca sanayi merkezleri Pire, Atina, Selanik'ti. Bunların yanında Eleusis, Patras, Kalamata, Volo, Naosa, Verria ve diğer şehirlerde de sanayi kolları bulunuyordu. Yunan sanayisi bilhassa iç tüketimi karşılamak amacıyla kurulmuştu ve sanayi ürünlerinin ihracatı daha sonra gelmekteydi.

İhracat maddeleri arasında şarap ve zeytinyağı bulunuyordu. Bu iki madde haricinde ihraç edilen başlıca maddeler arasında Yunan mamulü pamuk ipliği, kolofan, trementi ruhu, pirina yağı, kimyevi gübre, toz halinde debağat hülusalaları, konyak, halı, külçe kurşun, şekerleme, sebze konservesi, pamuk yağı, cam, sabun, hamızı klorma, bira ve muhtelif alkollü içkiler de bulunuyordu. Yunanistan'ın başlıca ihracat yaptığı ülkeler ise Yugoslavya (pamuk ipliği ve pamuk yağı), Romanya (pamuk ipliği, trementi ruhu, kolofan), Türkiye (pencere camı vs.), Mısır, Almanya, Amerika, İngiltere, Arnavutluk, Kıbrıs, İsviçre, Fransa (külçe kurşun, trementi ruhu, halı), Rusya, Filistin ve Felemenk'ti. Yunanistan kendi kendine yetmeyi hedef edinen himayeci bir ekonomik politika takip etti. Bununla beraber Yunanistan'ın coğrafi durumu Yunan sanayisini Akdeniz piyasalarına karşı imtiyazlı bir mevkide bulunduruyordu. Sanayinin genişlemesiyle iç piyasada sürüm imkanları daralınca Yunan sanayisinin dış piyasaları kazanması mümkündü. Ancak maliyet fiyatları genellikle yüksekti. Yunan sanayisi bol sermayeye sahip değildi. Cam, kimyevi gübre, asit, bira endüstrisi gibi bazı sanayi kolları dışında büyük fabrikalar oldukça az sayıdaydı. Sanayi küçük fabrikaların üretimine bağlıydı. Bu durum maliyet fiyatlarını yükseltmekteydi. Bu nedenle çeşitli fabrikaları birleştirmek için teşebbüs edilmişti. Maliyet fiyatından başka ağır vergiler de sanayi sektörü için yük oluşturuyordu. İhtisas sahibi iş gücünün az olması da verimliliği düşüren sebepler arasındaydı (İktisat Vekaleti Türkofis, 15 II. Teşrin 1937, s.11-12).

Türk-Yunan iktisadi ilişkileri geliştirilmeye çalışılırken Yunanistan ithalat ve ihracat dengesini sağlayamadı. Yukarıda belirttiğimiz şartlar nedeniyle dış ticaret sürekli açık vermeye devam etti. Yunanistan'ın 1936 ve 1937'nin ilk dört ayında ithalat ve ihracat kıymet ve miktar bakımından şu şekilde idi;

Yunanistan'ın 1936 ve 1937 Yıllarının İlk Dört Ayındaki Genel İhracat Tablosu

	1936		1937	
	Miktar (bin ton)	Kıymet (bin drahmi)	Miktar (bin ton)	Kıymet (bin drahmi)
İhracat	280.5	2.071	368.9	3.145
İthalat	755.6	3.618	949.9	3.788

(İktisat Vekaleti Türkofis, 22 Haziran 1937, s.14).

Görüldüğü gibi Yunanistan'ın ithalatı ihracatından daha fazlaydı. 1936'nın ilk dört ayında ihracat kıymeti 2.071 bin drahmi iken, ithalat 3.618 bin drahmi olarak tespit edilmişti. Aradaki fark 1.547 bin drahmiydi. 1937'de ise ihracatın değeri 3.145 bin drahmi iken ithalat 3.788 bin drahmi olarak ifade ediliyordu. 1937 yılında ithalat ve ihracat arasındaki fark daha da azalmış ve 643 bin drahmi olmuştu. Bu durumda 1937 yılında ihracat ve ithalat bir önceki yıla göre daha dengeli hale gelmişti. Yunanistan dış ticarete bu dengeyi kurmak için adımlar attı. Nitekim

Türkiye ile yaptığı ticaret antlaşmalarında Türkiye'ye daha fazla mal satmak için ihracat kolaylığı sağlayan tedbirlere başvuruldu.

Yunanistan'ın sekiz aylık dış ticaretine bakıldığında bir önceki yıla göre ithalatta %30, ihracatta ise %50'den biraz fazla olarak önemli bir gelişme kaydettiği ifade edilmelidir. Bununla beraber ticaret açığı bu dönemde de devam etmiştir.

Yunanistan'ın 1936 ve 1937'nin İlk Sekiz Ayında Dış Ticaret Açığı

8 Ay	İthalat (milyon drahmi)	İhracat (milyon drahmi)	Açık (milyon drahmi)
1936	7.556	3.090	-4.466
1937	9.909	4.772	-5.137

(İktisat Vekaleti Türkofis, 22 II. Teşrin 1937, s.12-13).

Yunanistan dış ticaret açığını kapatmak ve bu alanda denge sağlayabilmek için bir taraftan ithalatı azaltmak bir taraftan da ihracatı artırmak yolunda sarfedilen gayretlere rağmen açığın artmış olması başlıca iki nedene dayandırılmıştı. Bir önceki yılın hububat mahsulünün eksikliğinden dolayı 1937 yılında buğday ithalatı diğer yıllara oranla fazla olmuştu. 1936 yılının ilk sekiz aylık devresine göre 1937'de 2 milyar küsur drahmi kıymetinde fazla buğday ithal edilmişti. Ticaret dengesi açığının %40'ı buğday ithalatının normalden fazla olmasıydı. İkinci neden ise ham ve yarı mamul maddeler ithalatının artmasıydı. Bu da milli sanayinin iç piyasada sürüm ve istihsalinin artmasından kaynaklanmaktaydı. Yunanistan'ın belirtilen sekiz aylık süre içerisinde ithal ve ihraç ettiği ürünlerin senelere göre oranı şu şekilde idi;

Yunanistan'ın 1937 ve 1938 Yıllarının İlk Sekiz Aylık Süresi İçerisinde İthal Ettiği Ürünler

İlk Sekiz Ay	1937 (ton)	1938 (ton)
Buğday	400.402	276.300
Arpa	7.059	17.992
Fasulya	6.902	8.274
Ham Deri	3.530	3.439
Kömür	578.681	558.426
Pamuk	2.034	3.223
Yün ve Kıl	2.066	3.427

(İktisat Vekaleti Türkofis, 22 II. Teşrin 1937, s.12-13).

Tabloya bakıldığında Yunanistan'ın en çok ithal ettiği ürünün kömür olduğunu görmek mümkündür. Bunun en önemli sebebi Yunanistan'da linyit dışında enerji kaynağının bulunmamasıdır. Yunanistan sanayisi için gerekli olan enerji kaynağını daha ziyade dışarıdan almaktadır. İkinci ithal edilen madde buğday olmuştur. Buğday mahsulünün bu yıllarda eksik kalması buğday ithalatını arttırmıştır.

Yunanistan'ın başlıca ihraç maddelerinin 1936 ve 1937 yıllarının ilk sekiz ayındaki karşılaştırması ise şu şekildedir;

Yunanistan'ın 1936 ve 1937 Yıllarının İlk Sekiz Aylık Süresi İçerisinde İhraç Ettiği Ürünler

İlk 8 Ay	1936 (ton)	1937 (ton)
Yaprak Tütün	20.601	20.336
Kuş üzümü	15.668	32.276
Çekirdeksiz Üzüm	5.791	5.522
İncir	1.901	2.274
Narenciye	3.396	7.377
Zeytin	8.665	7.868
Zeytinyağı	4.384	2.728
Şarap	16.492	32.691
Madenler	416.124	671.299

(İktisat Vekaleti Türkofis, 22 II. Teşrin 1937, s.12-13).

Tabloya bakıldığında Yunanistan'ın ihraç ettiği ürünlerin başında madenler gelmektedir. Bunu yaprak tütün, şarap, kuş üzümü ve zeytin izlemektedir.

Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı ticaretin kıymet ve miktarı 1936 ve 1937 yıllarının ilk dört ayında ise şu şekilde seyretmiştir;

1936 ve 1937'nin İlk Dört Ayında Yunanistan'ın Türkiye İle Olan İthalat ve İhracatı

	1936		1937	
	Miktar (bin ton)	Kıymet (bin drahmi)	Miktar (bin ton)	Kıymet (bin drahmi)
İthalat	25,9	34,3	31,5	61
İhracat	0,9	12,9	1,5	15,3
Fark	-25	-21,4	-30	-45,7

(İktisat Vekaleti Türkofis, 22 Haziran 1937, s.14).

Tabloya bakıldığında Türkiye ile Yunanistan arasında ticareti geliştirmek amacıyla alınan tedbirlere rağmen Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı dış ticarete açığın devam ettiği anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebi iki ülkenin de tarım ve sanayide hemen hemen aynı maddeleri üretmeleriydi. Yunanistan'ın Türkiye'den ithal ettiği başlıca ürünler kömür, pamuk, yün, tuz, hububat, yumurta, canlı hayvan, taze balık, konserve balık, kümes hayvanları, peynir, soğan, sarmısak, jambon, pastırma, sucuk gibi ürünlerdi. Yunanistan ise Türkiye'ye daha çok cam vb, kıyasal maddeler, ispirotolu içkiler, mensucat ve asitli sıvılar ihraç etmekte idi. Türkiye ve Yunanistan arasında sürdürülen ekonomik görüşmelerde özellikle 1933 Samimi Antlaşması sonrasında Yunanistan'ın Türkiye ile ihracat ithalat dengesinin sağlanmasına yönelik tedbirler sıklıkla ele alındı. Türkiye, Yunanistan'ın Türkiye'ye olan ihracatını artırmak için Yunan mallarına kontenjan esnekliği sağladı. Zira Yunanistan'ın Türkiye'den ürün alması için Türkiye ile ihracatını arttırmak gerekliydi. İki ülke arasındaki ticarete Yunanistan'ın döviz dengesini kurabilmesi şarttı. Bunun için kontenjan genişletmesi yoluyla Yunan mallarının ithal edilmesi için kolaylık gösterildi (Celal Bey'in Gazetemize, 16 Eylül 1933, s.1, 6). Ancak bu çabalara rağmen Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı ticarete açık tam anlamıyla kapatılmadı.

Türkiye'nin diğer memleketlerle ve Yunanistan ile önem sırasına göre olan ihracatı 1935 ve 1936 yıllarında şu şekilde dağılım göstermişti;

Ülke	1935-(ihracat bin TL)	1936 (ihracat-bin TL)
Almanya	39.201	60.42
Amerika	9.633	13.419
İtalya	9.493	4.343
İngiltere	5.193	6.356
Rusya	4.150	3964
Belçika	3.065	1.657
Çekoslovakya	3.043	4.012
Fransa	3.040	3.828
Yunanistan	2.136	2.026
Hollanda	1.980	1.318
Mısır	1.942	1.050
Suriye	1.641	1.637
İsveç	1.567	1.661
Avusturya	1.787	1.472
Japonya	579	1.472
İsviçre	816	1.151
Hindistan	55	1.135

(İktisat Vekaleti Türkofis, 16.03.1937, s.4-5).

Tabloya bakıldığında Türkiye'nin ihracatında Almanya ilk sırayı almaktadır. ABD, İngiltere, İtalya gibi devletler de ihracatta önemli bir yer tutuyordu. 1935'te Türkiye'nin genel ihracatında Yunanistan dokuzuncu sırada iken 1936'da sekizinci sırada yer alıyordu. Türkiye'nin Balkanlar'daki diğer komşularına göre Yunanistan daha büyük bir paya sahipti.

1930'lu yıllar Türkiye'nin dış ticaretinde önemliydi. Zira Türkiye 1929'dan itibaren Lozan'da kabul edilen gümrük tarifesi kanununu kaldırdığı için 1930'lu yılların başından itibaren ihracatı arttırmak için ithalatı sınırlandırmıştı (Kurnaz Şahin, 2018, s.146-147). Aldığı bu önlemler nedeniyle dış ticaret dengesi yavaş yavaş rayına oturmuştu. Bu nedenle bu dönemde Türkiye'nin Yunanistan ile olan ihracatında ticari denge Türkiye'nin lehine dönmüştür. Ancak ihracat anılan yıllarda aşağı yukarı aynı oranda kalmıştı.

Türkiye'nin 1936 Yılı İthalatının Önem Sırasına Göre Memleketlere Göre Dağılımı

Ülkeler	1936 İthalat (bin TL)
Almanya	41.742
ABD	8.993
İngiltere	6.103
Rusya	5.034
Çekoslovakya	3.627
Avusturya	2.595
Fransa	2.335
İsviçre	2.067
İsveç	2.057
İtalya	2.026
Brezilya	1.607
Romanya	1.507
Finlandiya	1.462
İspanya	1.241
Mısır	1.134
Hollanda	939
Norveç	814
Macaristan	696

Suriye	589
Yunanistan	574
Hindistan	572

(İktisat Vekaleti Türkofis, 16.03.1937, s.4-5).

İki tablo karşılaştırılacak olursa Türkiye'nin Yunanistan ile dış ticaretinde Türkiye'nin kazançlı olduğu görülür. Zira Yunanistan, 1936'da Türkiye'nin ihracatında sekizinci ülke olurken ithalatında 20. sırada yer alıyordu. Türkiye ile Yunanistan tam da bu nedenden dolayı 1933'ten itibaren yaptıkları iktisadi antlaşmalarda Yunanistan'ın bu dış ticaret açığını kapatmak için çeşitli tedbirler almaya çalıştı. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Buhranından dolayı uluslararası alanda ithalat ve ihracattaki genel daralma (Manisalı, 1970, s.103-104), iki ülkenin de benzer ürünler üretmeleri bu açığın kapanmasına engel oldu.

26 Eylül 1935 Kliring Antlaşması

Türkiye ile Yunanistan aralarındaki ticarî münasebetleri düzenleme, siyasî uzlaşma ve samimî bir çalışma fikrini uygulama ve iki ülkenin arasında ticari malların karşılıklı değişimini geliştirmeyi sağlamak için yürürlükte olan 30 Ekim 1930 tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelesi hükümlerini ihlâl etmemek şartıyla iki ülke arasında Atina'da 26 Eylül 1935'te Kliring Antlaşması imzalandı (Türkiye ile Yunanistan, 12 Teşrinievvel 1935, s.5707-5710). Türkiye ve Yunanistan 1929 Dünya Ekonomik Buhranının getirmiş olduğu şartlardan dolayı döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar nedeniyle takas usulü ticareti geliştirmek için bu antlaşmaya gerek duydu. Söz konusu antlaşma 1 Ekim 1935 tarihli İcra Vekilleri Heyeti toplantısında onaylanarak yürürlüğe girdi (BCA, 30.18.01.02/58.75.19, 2.10.1935). Antlaşma toplam 13 madde ve iki adet ekli listeden oluşmaktaydı. Bu listelerde Türkiye ve Yunanistan arasında kliring yoluyla mübadele edilecek maddelerin isimleri bulunuyordu (Türkiye ile Yunanistan, 12 Teşrinievvel 1935, s.5707-5710).

Antlaşmaya göre listelerde adları olan Yunan menşeli mallar miktarları sınırlandırılmaksızın her mal için belirtilen kontenjanlar dahilinde Türkiye'ye ithal edilebilecekti (madde 1). Antlaşma yürürlüğe girdikten sonra ihraç edilecek mallar için ihracatı yapacak ülkenin Ticaret ve Sanayi Odası tarafından menşei belgesi hazırlanması zorunlu idi (madde 2). Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen mallarının alacakları Yunan ithalatçısı tarafından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası adına Yunan Bankasına mal kıymetinin drahmi olarak yatırılması ile ödenmiş olacaktı. Yunan Bankası ödemesi yapılmış meblağın %50'sini kendi defterindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası adına açacağı faizsiz özel bir A hesabına Türk lirası olarak kaydedecekti. Kalan %50'yi ise faizsiz olmak kaydıyla özel B hesabına Fransız frangı olarak geçirecekti. İfade edilen A hususi hesabına geçirilen miktar şu masraflar için tahsis edilecekti;

- a) Türkiye'ye ithâl edilen Yunan menşeli malların ödemesi,
- b) 6 ay için toplam 7.500.000 drahmilik bir miktarı geçmemek üzere adam başına 7.500 drahmi olmak ve fazla olarak adam başına her ay için 16.000 drahmiyi geçmemek üzere beş günden fazla ikamet halinde her bir fazla gün için adam başına 1.500 drahmi olmak üzere Yunanistan'a girecek olan Türk turistlerinin masraflarını ödemek için,
- c) Türkiye'nin Selanik Panayırına iştirak masrafları için,
- d) Türk bayrağını taşıyan gemilerin Yunan limanlarında Yunan emtiası ile aprovizyonman masrafları için,
- e) B Hususî hesabına geçirilmiş para miktarı ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının tamamen emrine tahsis edilecek ve serbestçe transfer edilebilecekti (madde 3).

Antlaşmanın diğer bir maddesinde Türk menşeli maden kömürünün ödeme sistemiyle ilgili teknik ayrıntılar verilmişti (madde 4). Yunan menşeli malların Türkiye'ye ithalinden husule

gelecek alacaklar Türk ithalâtçısı tarafından bu malların Türk lirası olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yatırılmasıyla ödenmiş olacaktı. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu paraları Yunanistan Bankası hesabına defterlerinde açacağı faizsiz hesaba geçirecekti (madde 5). Her iki Merkez Bankası kendilerine yapılan ödemeleri birbirlerine günü gününe bildireceklerdi. Her tahsil ihbarnamesi ilgili satıcıya yapılacak ödemeyi mümkün kılacak kayıtları içerecekti. İlgili satıcılara yapılacak ödemeler alıcılardan yapılan tahsilat kapsamında sırasıyla ödenecekti. Fakat, bir Türk ihracatçısı veya bir Türk tüccarı hemen Yunan malı ithal etmeyi taahhüd ederse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sıra beklemeksizin bu ihracatçıya ödeme yapabilecekti (madde 6).

Drahminin veya herhangi bir yabancı paranın Türk lirasına çevrilmesi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ve Yunanistan Bankasına yapılan ödeme gününden bir önceki günün Züriç Borsasının son kuru üzerinden yapılacaktı. Merkez Bankaları sıkı bir çalışma mesaisi ile bu antlaşmanın en iyi şekilde uygulanmasına çalışacaklar ve antlaşma hükümlerinin uygulanma usulleri üzerinde mutabık kalacaklardı. Bununla beraber daha önceden yapılmış antlaşmaların uygulanması esnasında gözlenen zorlukları ortadan kaldırmaya gayret edeceklerdi. Özellikle iki memleketin paralarının alış ve satış kurları arasındaki farkı ve ticarî mübadelelerin tâbi tutuldukları zorlukları mümkün olduğu ölçüde azaltarak bu mübadeleleri imkânlar ölçüsünde kolaylaştırmağa çalışacaklardı (madde 7).

Taraflardan biri anlaşmanın iyi bir şekilde uygulanmasına zarar getirecek bir hüküm uygularsa diğer taraf anlaşmanın yeni uygulama şartlarını talep edebilecekti (madde 8). İki taraf kendi ülkelerine yapılacak ithalâtın yetkili gümrük dairesinden geçirilmesine müsaade etmeği taahhüd etmişlerdi (madde 9). Antlaşmanın diğer maddesi bonoların ödemede kullanılmasıyla ilgili teknik ayrıntıları içermekteydi (madde 10). Antlaşmada belirtilen ödeme usulleri ancak Yunanistan'a fiilen ithal edilmiş olan mallara uygulanacaktı. Bu anlamda transit yoluyla Yunan liman ve merkezleri vasıtasıyla yabancı memleketlere ihraç edilen Türk mallarına bu hükümler uygulanmayacaktı (madde 11). Antlaşmanın 12. maddesi Yunan hükümetinin, Türkiye ile ticarete, Yunan hükümetine verilmiş mal kontenjanları üzerinden bir önceki yılın aynı döneminde Türkiye'den yapılan ithalattan daha az olmamak üzere ithal hakkı temin edeceği belirtilmişti. Antlaşmanın son maddesi mutad olduğu üzere antlaşmanın geçerlilik süresini belirtmekteydi. Buna göre antlaşma 1 Ekim 1935'ten itibaren 6 ay müddetle geçerli olacaktı. Antlaşmanın son bulacağı tarihten bir ay önce antlaşmanın feshedileceği bildirilmediği sürece yürürlükte kalacaktı. Antlaşma 26 Eylül 1935 de Atina'da iki nüsha olarak düzenlenmişti (Türkiye ile Yunanistan, 12 Teşrinievvel 1935, s.5707-5710).

Yunanistan ile yapılan bu Kliring Antlaşmasından sonra mal ve hizmet ödemeleri kliring hesabından yapıldı (BCA, 30.18.01.02/84-83-16, 19.09.1938). Hatta daha evvel 10 Kasım 1934 tarihli takas anlaşmasının yürürlükte olduğu dönemde alınan mallar da kliring hesapları yoluyla ödendi. Örneğin İcra Vekilleri Heyeti'nin 22 Ağustos 1936 tarihli toplantısında alınan bir karar buna örnek teşkil eder. Buna göre 10 Kasım 1934 tarihli Takas Antlaşmasının geçerli olduğu dönemde Yunanistan'dan satın alınarak memlekete sokulan ve bedelleri henüz ödenmemiş ve anılan antlaşma gereğince hususi takasla ithal edilmediği anlaşılan tahminen dört milyon drahmî kıymetindeki malların bedellerinin Türk-Yunan Kliring Antlaşması yoluyla ödenmesine karar verildi (BCA, 30.18.01.02/68-71-09, 22.08.1936).

Türkiye ile Yunanistan arasında ticari ilişkilere yönelik müzakereler 1938'de de sürdürüldü. Türk ve Yunan heyetler Atina'da yapılan görüşmeler sonrasında 30 Ekim 1930 tarihli İkamet Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasına ek ve 26 Eylül 1935 tarihli Kliring Antlaşmasına zeyl olmak üzere 15 Aralık 1938'de Atina'da bir protokol hazırladı (BCA, 30.18.01.02/85-115-3, 85-115-18, 13.01.1939). Buna göre Kliring Antlaşmasına 1938'de yeni bazı hükümler eklendi. Zira Türkiye ve Yunanistan arasında Aralık 1938'den itibaren yeni bir ticaret ve kliring antlaşması imzalamak için görüşmeler başlatılmıştı. Bu antlaşmaları müzakere ve imza etmek üzere Hariciye Vekaletinin teklifi üzerine Atina elçisi Ruşen Eşref Ünaydın ve Türkofis Başkanı

Burhan Zihni Sanus, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 24 Aralık 1938’de görevlendirildi (BCA, 30.18.01.02/85-106-3, 24.12.1938). Bu kapsamda Atina’da Türk ve Yunan murahhasları arasında yapılan müzakereler 1938 Aralık ayı boyunca devam etti ve nihayete erdi. 1938 yılı Aralık ayında taraflar arasında bir protokol imzalandı. Protokolü Türk elçisi Ruşen Eşref Ünaydın ile Yunan İktisat Bakanı Arvanidi imzaladı. İcra Vekilleri Heyetinin 13 Ocak 1939’da yapılan toplantısında protokolün 1 Ocak 1939’dan itibaren yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı (BCA, 30.18.01.02/85-115-3, 85-115-18, 13.01.1939). Bu arada Yunanistan ile ticaretin geliştirilmesine yönelik olarak imkanların araştırılması ve iş yapılması için Türkofis’in teşebbüsü üzerine kısa adı “*Ella-Türk*” olan Türk Umumi Ticaret ve Reprerantasyon Anonim Şirketi adıyla bir şirket kuruldu. Türk sefiri ve Türkofis reisinin hazır bulunduğu bir törende şirketin açılışı yapıldı (Türk-Yunan Ticaret, 17 Birincikanun 1938, s.3).

26 Eylül 1935 tarihli Kliring Antlaşması 1939 yılının sonunda Yunanistan tarafından feshedildi. Bu nedenle mevcut anlaşma 31 Aralık 1939’dan itibaren yürürlükten kalkacaktı. Fesih sonrasında iki ülke arasındaki ticaretin aksamaması için 26 Eylül 1935 tarihli Kliring Antlaşması, Yunanistan’la nota teatisi yoluyla yeni bir antlaşma imzalanıncaya kadar belli aralıklarla uzatıldı (BCA, 30.18.01.02/89-122-15, 8 Ocak 1940). Örneğin 3 Şubat 1940 tarihli İcra Vekilleri Heyeti toplantısında daha önce Yunanistan ile birlikte alınmış karar doğrultusunda 1 Ocak 1940 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kliring antlaşmasının bir ay uzatılmasına karar verildi (BCA, 30.18.01.02/89-129-19, 3 Şubat 1940). Antlaşma bir taraftan uzatılırken diğer taraftan yeni bir ticaret antlaşması için müzakerelere başlanmak üzere heyetler tespit edildi. Örneğin İcra Vekilleri Heyetinin 15 Ocak 1940 tarihli toplantısında alınan karar doğrultusunda Yunanistan’ın mevcut kliring antlaşmasını feshetmesi nedeniyle Türkiye ve Yunanistan’ın yeni bir ticaret antlaşması için müzakerelere başlamak üzere Ticaret Vekaleti Müsteşarı Halit Nazmi Keşmir’in başkanlığında murahhas olarak Hariciye Vekaleti Ticaret İktisat Dairesi Umum Müdürü Bedri Tahir Şaman, Müşavir olarak Maliye Vekaleti Nakit İşleri Umum Müdür Muavini Gıyas Akdeniz ile Ticaret Vekaleti Müşavirlerinden Hasan Sürur, Fikri Diker ve Merkez Bankası Haricî Muamelât Müdürü Adnan Birgi’den oluşan bir heyet oluşturuldu. Yapılan antlaşmaların Halit Nazmi Keşmir ile Bedri Tahir Şaman tarafından imzası için yetki verildi (BCA, 30.18.01.02/89-127-14, 15 Ocak 1940). Yeni antlaşma için müzakereler Ankara’da başladı. Yeni ticaret antlaşmasının müzakereleri devam ettiği için ilerleyen aylarda da 1935 tarihli Kliring Antlaşmasının süresinin tekraren uzatıldı. Nitekim yine Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Şubat ayı boyunca antlaşmanın yeniden uzatılmasına karar verilmişti (BCA, 30.18.01.02/90-13-9, 8 Şubat 1940; BCA, 30.18.01.02/90-13-10, 2 Şubat 1940). Türkiye ile Yunanistan arasında Ankara’da yeni bir ticaret antlaşmasına yönelik müzakereler devam ettiği için 1935 tarihli Kliring Antlaşması Mart ayında da uzatıldı (BCA, 30.18.01.02/90-20-6, 6 Mart 1940; BCA, 30.10.01.02/90-25-4, 14.03.1940; BCA, 30.18.01.02/90-26-15, 18 Mart 1940; BCA, 30.18.01.02/90-26-16, 19 Mart 1940).

1940’da Yunanistan’da yaşanan gelişmeler Türk-Yunan iktisadi ilişkilerinin sıkıntı yaşamasına neden oldu. Zira 1940 yılında Yunanistan İtalya ve Almanya’nın saldırısına uğradı. Haziran 1941’de Almanya Yunanistan’ı tamamen işgal etti. Alman işgaline karşı başlayan direniş hareketi İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Yunanistan’ı 1949’a kadar sürecek bir iç savaşla karşı karşıya bıraktı (Kurt Güveloğlu, 2014, s.110-111; Kalelioğlu, 2009, s.106).

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında Türk-Yunan ekonomik ilişkileri bağlamında ticaret ve kliring antlaşmalarının tarihsel gelişimini ortaya koymak olarak tanımlanmış idi. Arşiv kaynaklarından elde edilen veriler iki ülkenin ekonomik ilişkilerinin 1929 Dünya Ekonomik Krizinden sonra geliştiğini göstermektedir. Zira Ege’nin iki yakası da iktisadi kalkınmayı sağlamak için bölgedeki siyasi tansiyonu düşürmeye çalıştı. Bu bağlamda

süre gelen etabli (yerleşikler), Patrikane meselesi gibi siyasi sorunlar, 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Sözleşmesi ile çözüldükten sonra ekonomik ilişkiler gelişme gösterdi. Venizelos'un Ankara ziyaretleri sırasında 30 Ekim 1930 tarihinde Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması ve Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılması Antlaşmasının yanında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması imzalandı.

İki ülke arasında yapılan antlaşmalar ve ticareti geliştirmek için yapılan yasal düzenlemeler olumlu sonuçlar verdi. Zira iki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi için temaslar açık tutuldu. Keza Türk-Yunan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin derinleşmesi için iki ülke devlet adamlarının gösterdikleri çaba her iki ülkenin kamuoyu tarafından da desteklendi ve takdir gördü. 30 Ekim 1930 tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması ile taraflar arasında ticari açıdan önemli kolaylıklar getirildi. Antlaşmayla ülkeler arasında serbest dolaşım hakkı ve birbirlerinin ülkesinde ticaret yapabilme hakkı oldukça önemliydi. Böylece 1929 Dünya Ekonomik Buhranının iki ülkede yaratmış olduğu durgunluk aşılmaya çalışıldı. Keza nüfus mübadelesi nedeniyle Türkiye ve Yunanistan'ın yaşadığı sıkıntılar giderildi. Rum nüfusunun göç etmesi sebebiyle Türkiye'de yaşanan iş gücü açığı ile Yunanistan'da göç eden Rum nüfustan kaynaklı işsizlik sorunlarına çare bulunmuş oldu.

Söz konusu antlaşmalar hem Türk tarafında hem de Yunanistan'da olumlu karşılandı. Devlet adamları bu yakınlaşmadan kaynaklı memnuniyetlerini her fırsatta dile getirdi. Siyasi ve ticari ilişkilerin gelişmesine paralel olarak iki ülke arasındaki resmi temaslar da sıklaştı. Yunanistan ve Türkiye'nin siyasi ve iktisadi yakınlaşması dünyaya verilen bir mesaj olmanın yanında aynı zamanda iki tarafın da barışa ihtiyaç duymasından kaynaklıydı. Bu ihtiyaçlar nedeniyle ilişkilerin gün geçtikçe kuvvetlenmesi her iki ülkenin kamuoyunu da memnun etti. Türk basını tarafların siyasi ve iktisadi ilişkilerdeki gelişmeyi "*samimi bir duygu ve dönemin şartlarından dolayı bir zorunluluk*" olarak nitelendirdi. İki ülkenin yakınlaşmasının muhteşem ve manasının da çok büyük olduğu vurgulandı. Bu şekilde iki komşu devletin yeni bir başlangıç yaptığı, Türk ve Yunan milletlerinin bunu büyük bir ihtiyaç ve bir inkılap olarak gördükleri belirtildi. Bu samimi dostluğun oluşmasındaki en önemli etkenin dönemin şartları gereği iki ülkenin de sulh ve sükuna ihtiyaç duymalarından kaynaklı olduğu da vurgulandı.

Bu olumlu gelişmelere rağmen iki ülke arasında zaman zaman bazı iktisadi krizler yaşandı. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan 30 Ekim 1930 İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması ile tarafların vatandaşları iki ülkede serbestçe ticaret yapabilme ve yerleşme hakkına sahipti. Bu şüphesiz taraflar arasında ticareti geliştirmiş, birçok Yunan vatandaşı Türkiye'de ticari faaliyet yürütmeye hak kazanmıştı. 11 Haziran 1932'de "*Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun*" adlı yasanın kabul edilmesi Yunan uyrukluların Türkiye'de ticaret yapması sınırlandı. Bu durum Yunan kamuoyunda tepkiyle karşılandı ve farklı siyasal çizgilere sahip Atina matbuatı Türkiye'ye karşı kara propagandaya başladı. Ancak hükümetlerin müdahalesi ve karşılıklı sağduyu çerçevesinde matbuattaki bu kampanya durduruldu. Bununla birlikte Yunan hükümeti yasanın Yunan uyruklulara zarar verdiğini dile getirmekten geri durmadı. Tshaldaris iki memleket arasında mevcut dostluk havasını korumanın lüzumuna dair görüşlerini bildirdikten sonra Türkiye'de çıkan kanunun Yunanistan'ı da zor duruma sokacağı zira Türkiye'de işsiz kalan kesimin Yunanistan'a göç etmesi halinde Yunan ekonomisinin sarsılacağını bildirdi. Yunan yetkililer Türkiye'den bu konuda bir kolaylık yapması beklentisini dile getirdi.

Yaşanan bu olumsuzluklara rağmen 1933 yılında Türkiye-Yunan yakınlaşması devam etti. Zira iki ülke arasındaki Samimi Antlaşma belgesinin imzalanması ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik müzakereler hızla sürdürüldü. Bu durum Yunan basınında da memnuniyetle karşılandı. Yunan matbuatında çıkan makalelerde iki ülke arasındaki samimi ve derin dostluğa işaret edilerek bu dostluk münasebetinin sadece hissiyat sahasında kalmayarak fiiliyata da geçerek önemli ve zengin semereler verdiği dile getirildi. Taraflar arasında sürdürülen ticari müzakerelerin memnuniyet verici zenginlikte olduğu, iki millet ve onların hükümetleri

nazarında gittikçe şekillenen Türk-Yunan dostluğunun Ege'nin her iki yakasında memnuniyet verici sonuçlar doğurduğu, bu dostluk ve karşılıklı itimat sayesinde iktisadi münasebetlerin gelişmesinin iki memleketi birbirine bağladığı ve bu şekilde dostluk ilişkilerinin bir mantık neticesinde şekillendiği ifade edildi. Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşma dünya basınında da ilgiyle karşılandı.

Türk-Yunan ilişkilerini bulunduğu durumdan daha ileriye taşıyan 1933 Samimi Anlaşmasından sonra iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de gelişti. Zira Samimi Antlaşmanın imzalandığı günlerde iktisadi müzakereler de yapıldı. Görüşmelerde Türkiye ve Yunanistan arasında ticaretin daha da canlandırılmasına karar verildi. Yunanistan'ın Türk mahsullerini almak için alım kuvvetini artırmak ve iki ülke arasındaki alım satımda Yunanistan'ın mümkün olduğu ölçüde döviz dengesini kurabilmesini kolaylaştırmak için kontenjan genişletmesi yoluyla Yunan ithalatına kolaylık gösterilmesi kararlaştırıldı. Keza birbirine benzeyen ihracat mahsulleri yetiştirmekte olan iki ülkenin ortak bir ihracat politikası ve uyumlu bir sanayi siyaseti takip etmeleri de uygun görüldü.

Yunanistan'ın ticari sahada ilişkileri geliştirmek istemesi ihracat ve ithalat dengesi açısından önemliydi. Yunanistan'ın bu noktada arzu ettiği şey Türkiye ile ithalat ve ihracatı dengesini sağlayabilmektir. Yasal düzenlemelere rağmen Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı dış ticarete ihracat ve ithalat dengesi tam sağlanamadı. Taraflar karşılıklı olarak çok çaba göstermekle birlikte aralarındaki ticaret kademeli olarak azalmaya başladı.

Arşiv kaynaklarından elde edilen veriler 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nın imzalanmasıyla Balkan ülkeleri arasında iktisadi yakınlaşmanın arttığına işaret etmektedir. Balkan birliği kurma çabaları iktisadi alanda da kendini gösterdi. 1930-1933 yılları arasında yapılan Balkan Konferansları sonrasında 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının getirdiği zor koşulları aşmak ve Balkan ülkelerinin iktisadi kalkınmasını sağlamak amacıyla bir dizi kararlar alındı. Ülkelerin ticaret odalarının birlikte çalışması ile Balkan Ticaret ve Sanayi Odası Konseyi oluşturuldu. Keza Balkan Paketi ülkelerinin temsilcilerinden oluşan İktisat Meclisleri kuruldu. Mayıs 1935'de Bükreş'te yapılan Balkan Antantı Konsey toplantısında alınan iktisadi kararlar çerçevesinde antant ülkeleri arasında ticareti geliştirme, ulaşımın düzenlenmesi, turizmin geliştirilmesi, bankacılık sisteminin oluşturulmasına yönelik esaslar kabul edildi. Konsey ayrıca ticari alanda faaliyetlerin artırılması, bu alanda kapsamlı bir serbestliğin sağlanması, dış ticaret kurumlarının birlikte faaliyet göstermesi için ülkeler arasında çeşitli organizasyonların yapılmasına karar verdi. Böylece antant ülkeleri arasında ihracat ve ithalatın artırılması için tedbirler alındı. Bu çalışmalar kısa sürede semeresini verdi.

Balkan Antantı sonrasında Türk-Yunan iktisadi ilişkileri 10 Kasım 1934'te yapılan Takas Antlaşması ile devam etti. Bu antlaşma ile Yunan mallarına bir sınırlama getirilmeksizin Türkiye'ye girebilecekti. Yunanistan'a gönderilecek Türk mallarının ödeme usulleri de tespit edildi.

Türkiye ile Yunanistan arasında ekonomik ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik çabalara rağmen Yunanistan'ın Türkiye ile dış ticaretinde denge sağlanması mümkün olmadı. Yunanistan'ın Türkiye ile ihracatı ve ithalatı arasında önemli farklar vardı. İhracat az, ithalat ise fazlaydı. Türkiye'nin üretim kapasitesinin artması nedeniyle dışarıdan alınan birçok mala sınırlama getirmesi Yunanistan'ın Türkiye'ye ihraç edeceği malları sınırlandırmıştı. Türkiye bu sınırlamaları kaldırsa da Yunanistan'ın Türkiye ile yaptığı dış ticaret açığı dengelenmedi. Bunun temel sebebi iki ülkenin de zirai ve temel sanayi ürünlerinde benzer mallar üretmesiydi. Öte yandan Yunan malları 1934'ten itibaren benzer yabancı malların şiddetli rekabetine maruz kaldı. Bunun doğal bir sonucu olarak Yunan malları yavaş yavaş piyasadan çekildi. Dünya Ekonomik Buhranı yalnız Türkiye'nin değil bütün ülkelerin ticaretinde durgunluk oluşturdu ve halkın alım gücü önemli derecede zayıfladı. Buhran yüzünden hemen bütün devletler milli paralarının, sanayilerinin ve dış ticaretlerinin himayesi için kendilerini müdafa ve himaye eden

tedbirler alma yolunu izledi. Türkiye de eşya sınırlaması uygulaması ve Türk parasının himayesi için tedbirler aldı. Bunun sonucunda bütün ithalat eşyası yanında Yunan mallarının da ithalatı azaldı.

Sonuç olarak Türk-Yunan iktisadi ilişkilerinde ithalat ve ihracattan kaynaklı bazı dalgalanmalar yaşansa da iki ülke arasında ekonomik ilişkiler sürdürüldü ve bunun için gerekli olan yasal düzenlemeler hayata geçirildi. Türkiye ile Yunanistan 1929 Dünya Ekonomik Buhranı nedeniyle döviz kurlarında yaşanan dalgalanmaları aşmak, aralarındaki ticarî münasebetleri düzenlemek, siyasî uzlaşma ve samimî bir çalışma fikrini uygulamak ve iki ülkenin arasında ticari mallarının karşılıklı değişimini geliştirmeyi sağlamak için masaya oturmaktan kaçınmadı.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30.10.0.0/254.711.27, Dosya ek 433, 19.10.1929.

BCA, 30.10.0.0/254.712.11, 24.04.1930.

BCA, 30.18.1.2/15.80.14, 22. 12.1930.

BCA, 30.18.1.2/25-3-2, 03.01.1932.

BCA, 30.10.0.0/255-716-5, 02.02.1933.

BCA, 30.10.0.0/255.716.6, 07.02.1933.

BCA, 30.10.0.0./255-716-7, 09.02.1933.

BCA, 30.10.0.0/241.626.27, 22.03.1933.

BCA, 30.10.0.0/241.629.17, 22.06.1933.

BCA, 30.18.1.2/45-31-7, 12.05.1934.

BCA, 30.10.0.0/255-719-7, 24.02.1935, s. 1-3.

BCA, 30.18.01.02/58.75.19, 2.10.1935.

BCA, 30.18.01.02/68-71-09, 22.08.1936.

BCA, 30-18-1-2/79-90-15, 02.11.1937.

BCA, 30.18.01.02/84-83-16, 19.09.1938.

BCA, 30.18.01.02/85-106-3, 24.12.1938.

BCA, 30.18.01.02/ 85-115-3, 85-115-18, 13.01.1939.

BCA, 30.10.01.02/90-25-4, 14.03.1940.

BCA, 30.18.01.02/89-122-15, 8 Ocak 1940.

BCA, 30.18.01.02/89-127-14, 15 Ocak 1940.

BCA, 30.18.01.02/89-129-19, 3 Şubat 1940.

BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s. 1-4.

BCA, 30.18.01.02/90-26-15, 18 Mart 1940.

BCA, 30.18.01.02/90-13-10, 2 Şubat 1940.

BCA, 30.18.01.02/90-13-9, 8 Şubat 1940.

BCA, 30.18.01.02/90-20-6, 6 Mart 1940.

BCA, 30.18.01.02/90-26-16, 19 Mart 1940.

Resmi Gazete ve Bültenler

“30 Birinci Teşrin 1930 Tarihinde Ankara’da İmzalanan Türkiye İle Yunanistan Arasındaki İkamet Ticaret ve Seyrisefain Muahedesine Müzeyyel İtilafın Kabulü”, Kanun No:2666, Kabul Tarihi 23.12.1934, *Resmi Gazete*, Sayı 2869, 2 Kanunusani 1935, s. 4615.

“30 Birinci Teşrin 1930 tarihinde Ankarada İmzalanan Türkiye ile Yunanistan Arasındaki İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Muahedesine Müzeyyel İtilâfname”, Kararname No: 2/1648, *Resmi Gazete*, Sayı 2882, 17 Kanunuevvel 1934, s. 4544.

“İktisat Vekaleti Türkofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, 1936 Yılı Dış Ticaretimiz”, Yıl 2, No. 28-29, 16.03.1937, s. 3-6.

“İktisat Vekaleti Türkofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Ekonomik Dış Haberler: Yunanistan’da Türk-Yunan Ticaret Ofisi”, Yıl 1, No. 17, 16 Eylül 1936, s. 21.

“İktisat Vekaleti Türkofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Dış Ülkeler: Yunanistan İlk Dört Aylık Dış Ticaret”, Yıl II, Sayı 4-(37), 22 Haziran 1937, s. 7-14.

“İktisat Vekaleti Türkofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Ekonomik Haberler Dış Ülkeler”, Yıl II, Sayı 23-(56), 15 II. Teşrin 1937, s. 4-13.

“İktisat Vekaleti Türkofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Ekonomik Haberler Dış Ülkeler”, Yıl II, Sayı 24-(57), 22 II. Teşrin 1937, s. 4-14.

“Türkiye Cumhuriyeti İle Yunanistan Hükümeti Arasında Aktolunan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesinin Tasdiki Hakkındaki 9 Mart 1931 Tarih ve 1758 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun”, Kanun No:2335, Kabul Tarihi:18.11.1933, *Resmi Gazete*, Sayı 2561, 25 Teşrinisani 1933, s. 3250.

“Türkiye Cumhuriyeti İle Yunanistan Hükümeti Arasında Aktolunan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesinin Tasdiki Hakkında Kanun, Kanun No:1758, Kabul Tarihi: 5.3.1931, *Resmi Gazete*, Sayı 1748, 15 Mart 1931, s. 303-310.

“Türkiye İle Yunanistan Arasında Akdedilip Hariciye Vekilliğinin 2/12/1934 Tarih ve 47930/901 Sayılı Tezkeresiyle Gönderilen Takas Anlaşması Hakkında Kararname”, Kararname No:2/1648, *Resmi Gazete*, Sayı 2882, 17 Kanunuevvel 1934, s. 4541-4544.

“Türkiye İle Yunanistan Arasında Ankara’da 14 Eylül 1933 Tarihinde İmzalanan Samimi Anlaşma Misakının Tasdikına Dair Kanun”, Kanun No: 2384 Kabul Tarihi: 6/3/1934, *Resmi Gazete*, Sayı 2651, 12 Mart 1934, s. 3528.

“Türkiye İle Yunanistan Arasında Kliring Anlaşması”, Kararname No: 3303, *Resmi Gazete*, Sayı 3130, 12 Teşrinievvel 1935, s. 5707-5710.

“Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun”, Kanun No: 2007, Kabul Tarihi.11.06.1932, *Resmi Gazete*, Sayı 2126, Yayın Tarihi: 16 Haziran 1932, s. 1564.

Kitap ve Makaleler

- Balkan Antantı Konseyi Dün İşlerini Bitirdi (1935, 14 Mayıs). *Cumhuriyet*, Onbirinci Yıl, Sayı 3948, s. 1, 12.
- Balkan İktisat Konseyi Dün Mesaisini Bitirdi (1938, 16 Nisan). *Cumhuriyet*, Ondördüncü Yıl, Sayı 5000, s. 1, 7.
- Balkan Sergisi (1931, 8 Ağustos). *Cumhuriyet*, Sekizinci Sene, No. 2605, s. 3.
- Balkan Ticaret Odası İlk İctimamını Dün Akdetti (1933, 28 Mayıs). *Cumhuriyet*, Dokuzuncu Sene, No. 3252, s. 1, 5.
- Bilge, S. (2000). *Büyük Düş Türk Yunan Siyasi İlişkileri*, Ankara: 21. Yüzyıl Yay.
- Bilgiç, B. S. (2015). Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri, 1923-1938. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 31 (91), s. 1-28.
- Celal Bey'in Gazetemize Verdiği İzahat (1933, 16 Eylül). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3333, s. 1, 6.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan Tarihi*, İstanbul: İletişim Yay.
- Dost Yunanistanla Ankara'da Yapılan İktisadi Müzakerat da Tam Bir İtilafla Neticelendi (1933, 16 Eylül). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3333, s. 1.
- Dün Sabah Türk Yunan Muahedeleri Tantanalı Merasimle Teati Edildi (1931, 6 Teşrinievvel). *Cumhuriyet*, Sekizinci Sene, No. 2664, s. 1, 5-6.
- Erdem, N. (2009). Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz (23), s. 93-128.
- Fırat, M. (2016). Yunanistan'la İlişkiler, B. Oran (Ed). içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (s. 325-356), 1, 21. Baskı, İstanbul: İletişim Yay.
- Gökçen, S. (2002). Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Jul. 3 (2), s. 143-170.
- Gürel, Ş. S. (2018). *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, İstanbul: İmge Kitabevi Yay.
- Hatipoğlu, M. (1988). *Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-1922)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hazırlıklar (1333, 1 Teşrinievvel). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3378, s. 5.
- İhracatçıların İsteği (1935, 25 Mart). *Cumhuriyet*, Onbirinci Sene, No. 3898, s. 3, 6.
- İktisat İşleri Türk Yunan Ticareti (1933, 17 Teşrinisani). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3425, s. 4.
- Kalelioğlu, O. (2009). *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali-İdea*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Koraltürk, M. (2011). *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İstanbul: İletişim Yay.

- Kurnaz Şahin, F. (2018). Cumhuriyet Dönemi Dış Ticaret Politikası ve Bir Örgütlenme Örneği: Türkofis ve Faaliyetleri (1934-1939). *History Studies*, 10 (8), s. 143-176.
- Kurt Güveloğlu, G. (2014). Yunan İç Savaşı'nın Türk Basınındaki Yansımaları (1946-1949), Y. Okay (Ed.), içinde *Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler* (109-135), İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Malkoç, E. (2019). 1930'lu Yıllarda Belgrad Türk Elçiliği'nin Penceresinden Yugoslavya. *Doğu Batı*, Aralık (91), s. 141-168.
- Manisalı, E. (1970). Cumhuriyetimizin Elli Yılında Dış Ekonomik İlişkiler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 30 (1-4), s. 97-121.
- Metin, Ö. (2012). "Atatürk Dönemi Türk Dış Ticaretinde Romanya'nın Yeri", *Tarih Okulu*, Sonbahar-Kış (XIII), s. 53-68.
- Muahedenin İmzasından Sonra Celal Beyle M. Pesmazoğlunun Telgrafları (1933, 29 Kanunuevvel). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3467, s. 6.
- Oran, B. (1991). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sarıkoçuncu Değerli, E. (2006). Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos (15), s. 239-262.
- Soysal, İ. (1983). *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, C.1, Anklara: TTK Yay..
- Tağmat, Ç. D. (2014). Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri, Y. Okay (Ed.) içinde *Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler* (s. 89-108), İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Tosun, R. (2002). *Türk-Yunan İlişkileri ve Türk-Rum Nüfus Mübadelesi*, 2. Baskı, Ankara: Palet Yay.
- Türkiye Dış Bakanı Atina'da (1934, 16 Birincikanun). *Cumhuriyet*, Onbirinci Sene, No. 3804, s. 1, 5.
- Türk-Yunan Bankası (1933, 28 Ağustos). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3344, s. 1.
- Türk-Yunan Dostluğu (1933, 29 Ağustos). *Cumhuriyet*, Onuncu Sene, No. 3345, s. 1.
- Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea* (1975). Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yay., Ankara.
- Türk-Yunan Takası (1934, 16 Birincikanun). *Cumhuriyet*, Onbirinci Sene, No. 3804, s. 1.
- Türk-Yunan Ticaret Müzakeresi (1938, 17 Birincikanun). *Cumhuriyet*, Onbeşinci Yıl, Sayı 5243, s. 3.
- Ülman, H. (1988). *Tarihte ve Bugün Türk-Yunan İlişkileri Paneli* (s. 9-13), Ankara: ODTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Uysal, M. (2007). 1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Yunus Nadi, (1931, 6 Teşrinievvel). Atina'da Neler Gördük? *Cumhuriyet*, Sekizinci Sene, No. 2664, s. 1-2.

EKLER

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
10249

Kararname

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET BAŞKANLIĞI

30/İlkteşrin/1930 tarihli Türk - Yunan ikamet ve ticaret ve seyrisefain mukavelenamesine ek 26/Eylül/1935 tarihli kliring anlaşmasına zeylen 15/Birincikanun/1938 tarihinde Atınada imza edilen ilişik protokolun I/İkincikanun/1939 tarihinden muteber olmak üzere meriyete konulması; Hariciye Vekillığının 9/Kanunusani/1939 tarih ve 27846/20 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine 2294 sayılı kanunun birinci maddesine tevfiakan İcra Vekilleri Heyetince 13/I/1939 tarihinde onanmıştır.

13/I/1939

REİSİCÜMHUR

EK 1. 1930 Türk-Yunan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi'ne ve 1935 Tarihli Kliring Anlaşması'na Ek Olarak Atina'da İmzalanan Protokolün Yürürlüğe Konulması (BCA, 30.18.01.02/ 85-115-3, 13.01.1939).

Yunanistanın en büyük iktisadi gazetesi olan "İKONOMOLOGOS ATINON-Atina İktisat çisi" gazetesinden:

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET BAŞKANLIĞI

YUNANİSTAN ve TÜRKİYE
(aynen tercümedir)

[1934]

İkonomologos, bugün, muntaz dost Türkiye Cumhuriyeti ticaret ataşesi Halil Mithat beyin aşağıdaki makalesini memnuniyetle neşrediyor. Türk-Yunan iktisadi yaşımaşının samimi taraftarı olan Halil Mithat bey, bir çok yanlışlıkların bertaraf edilmesine ve fevkalade itminan-bahş olup iktisadi sahada daha sıkı bir işbirliği yol açmakta hatasız geçilmeye cek olan iki komşu arasındaki şayanı arzu anlaşmanın husulüne hayli hizmet etmiştir.

Şimdiye kadar Türk-Yunan iktisadi münasebetlerinin seyri hakkında bir çok şeyler söylenmiş ve yazılmış olduğu için meselenin tarafımdan da bir kerre daha tektiki zait görüle bilir. Fakat "İkonomologos'un dostane davetine memnuniyetle icabet ederek bu şayanı dikkat mevzu hakkında bazı fikirler sert etmek üzere zühur eden fırsattan istifade etmek isteyorum.

EK 2. İkonomologos Atinon Gazetesinde Ticaret Ataşesi Halil Mithat'ın Türk-Yunan Ekonomik Yakınlaşması Konulu Makalesinin İlk Sayfası (BCA, 30.10.0.0/255-719-1, ay ve gün yok 1934, s. 1).